ЦІНА: 40 центів

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК X ЛИСТОПАД — 1959 — NOVEMBER Ч. 118

ВЕЛИКИЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ

ІВАН МАЗЕПА

(1709 — 1959)

П. АНДРУСІВ. ПОРТРЕТ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ. 1959.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Говорун Петро, Торонто, Канада	2
Пауш Петро, Едмонтон, Канада	2
Зеленська Марія, Річмонд Гілл, США	2
Костенко Іван, Торонто, Канада	1
Кольків В., Гамільтон, Онтаріо, Канада	1
Жовнин В., Міннеаполіс, США	1
Мельник Мар'яна, Сан Франциско, США	1
Мартюк С., Джерсі Сіті, США	1
Огородник Олекса, Трентон, США	1
Корсун Федір, Філадельфія, США	1
Сорока С., Гамільтон, Онтаріо, Канада	1
Завертайло Данило, Чікаго, США	1
Нечай Віра, Монтреаль, Канада	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Кушнарів Микола, Баффало, США	10.00
Микитюк В., Форт Вілліям, Онт. Канада	3.00
Пауш Петро, Едмонтон, Канада	3.00
Огородник О., Трентон, США	2.00
Бесарабець А., Річмонд Гілл, США	2.00
Д-р О. Одрина, Філадельфія, США	2.00
Нечай Віра, Монтреаль, Канада	1.50
Хомань Д., Вінніпеґ, Канада	1.50
Шинкаренко Сава, Торонто, Канада	1.00
Жовнин В., Міннеаполіс, США	1.00
Кузьменко В., Форт Вілліям, Онт., Канада	0.50
Н. Н., Лондон, Онтаріо, Канада	0.50

Сердечно дякуємо всім за допомогу!

Редакція

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.50, піврічна $ 2.00
США — річна: $ 4.00, — піврічна: $ 2.50 амер.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).
Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Арґентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

Address:
"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Приймається передплата на дитячий місячний журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюстрацій, друкується на гарному папері, кольоровий друк.

Передплата на рік:
Канада — 3.00 дол., США — 3,50 дол.,
Австралія й Англія — 20 шіл.
Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Австралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адресу "Нових Днів".

УВАГА!

На складі остається ще деяка кількість книжки Юрія Клена "Попіл Імперій", яку УВАН визнала найвизначнішою публікацією 1958 року.

Продаж цієї книжки допоможе здійснити повне видання творів Ю. Клена — 7 томів, які вже підготовані до друку.

Ціна книжки 3.65 дол. — За кольпортажу 30% ціни.

Замовлення слати на адресу:
KLEN Foundation, 179 Bathurst St.
Toronto 2B, Ont., Canada

Вийшла обмеженим накладом нова книжка **Василя ЧАПЛЕНКА**

ДЕЩО ПРО МОВУ

збірка лінгвістичних статтей.

Ціна — 1.00 доляр.

Замовляти:
Vasyl Chaplenko
c/o UVAN — 11½ W. 26th St. New York
N. Y. U.S.A.

Вчасно відновіть передплату — нагадувати нема кому й нема коли.

Не дайте, врешті, журналу сусідові — хай передплатить сам.

Authorized as second class mail, Post Office Dept.. Ottawa.
Printed by KIEV PRINTERS, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., Canada

Михайло Ситник і Юрій Клен. Німеччина, 1947.

Помер Михайло Васильович Ситник

Як ми вже повідомляли наших читачів у двох попередніх числах, 21 серпня, 1959 р., о 9-ій годині і 15 хвилин ранку у Чікаґо, США, помер один з визначніших українських поетів і один з визначніших наших співробітників Михайло Васильович Ситник.

Михайло Ситник народився 6 червня, 1920 року, у місті Василькові під Києвом. Середню освіту здобув у свойому рідному Василькові, а вищу (закінчив педагогічний інститут) — у Києві.

Писати поезії почав у дуже ранньому віці, а друкуватись почав у 1936 році, коли ще вчився в середній школі. Ми сьогодні не маємо певних даних, але, здається, що Михайло Ситник видав першу збірку поезій ще перед війною в Україні.

У час війни (1942 р.) М. Ситник видав у Василькові дві збірки поезій: "Від серця" і "Нові обрії". Пізніш друкувався у львівських періодичних виданнях. Вийшовши на еміґрацію, друкував поезії у різних еміґраційних виданнях. 1946 року літературне об'єднання в таборі Гайденав, Німеччина, видало його збірку "Відлітають птиці", яка мала великий успіх у читачів і в найкоротший час була випродана. У 1947 році в Ауґсбурзі, Німеччина, видано його віршовану повість на тему боротьби Української Повстанської Армії — "Залізничний сторож", яка теж у найкоротшому часі перейшла з полиць книгарень у руки читачів. За останні роки поет підготував нову збірку поезій — "Цвіт папороті", окремі вірші з якої друкувалися в різних журналах, здебільшого в "Нових Днях", "Молодій Україні" та частково в "Овиді". Збірка чекає на видання і вона напевно буде видана.

Крім поезій Михайло Ситник писав репортажі, гуморески, оповідання, які підписував псевдонімами "Майк Хмурий" і "Черкас". Здається, що найкращим його оповіданням є "Волоцюги", рукопис якого тепер у нас і наші читачі матимуть приємність прочитати його в черговому числі.

Михайло Ситник — поет справді з Божої ласки: його поезія легка, не вимучена, ніколи не надумана, позбавлена штучности. Він не новатор, але він нікого й не повторював, як інколи можна було чути, що, мовляв, Ситник "продовжує лірику В. Сосюри". Це поверхове розуміння Ситникової творчости, бо глибока ліричність і любов до свого краю й народу, що є спільними в творчости М. Ситника й Володимира Сосюри, ніяк не говорять про "продовження" Сосюриної творчости Михайлом Ситником. В. Сосюра, який мав вплив на ціле покоління українських поетів, особливо ліриків, звичайно, мав його й на Ситника, але розглядаючи творчість, зокрема образові засоби обох поетів, не тільки критик, а й грамотний читач, побачить у Ситникові самобутнього поета. Сподіваємось, що питання Ситникової творчости, зокрема його поетики, ще будуть висвітлені в наших виданнях.

Михайло Ситник — нещаслива людина, але чи найщасливіший поет на еміґрації: його книжки негайно розкуповуються, його поезії читають, вирізують із журналів і газет та календарів, його поезії масово вивчають напам'ять, словом, Михайло Ситник — поет у повному розумінні цього слова модерний, його творчість адекватна нашій добі, кожен рядок його вірша співзвучний читачевій душі. Це — найбільше щастя для поета, якщо він визнаний своїми сучасниками.

(Далі на стор. 17-ій)

Михайло СИТНИК

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ

Михайло Ситник. Чікаґо, 1958.

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Написаний до мого друга,
Але зриваюсь і біжу,
Щоб радість бачити чужу,
Щоб роз'ятрити власну тугу.

Нерівні літери і плями, —
Мабуть тремтіла та рука,
І не одна сльоза гірка
На лист упала з віч у мами.

У тім листі: налив пшениці,
Квиління чайки над Дніпром,
Й немов зачерпнуті відром
Вечірні зорі із криниці.

Чиєсь весілля, дні похмурі
Із армії чийсь поворот...
У тім листі увесь народ,
Увесь наш край в мініятюрі.

Запахло рідною землею...
Цілую я того листа,
Немов не друг, а я дістав
Його від матері своєї.

ОСІНЬ

Волоссям сивим опадає з неба
Сплетіння білосніжних павутин
І осінь в гості зазива до себе
Мене таємним шепотом листвин.

Іду до неї із відкритим серцем,
Немов на сповідь в час лихих недуг
І бачу в небі голубі озерця
Її очей, що дивляться навкруг.

Іду до неї по сухому листі,
Що під ногами шумно закипа...
Калина, наче дівчина в намисті
Ген дивиться у люстро рівчака.

Береза-білоніжка на узліссі
Одна-одніська, ніби сирота,
Над нею дуб увись і вшир розрісся
Й від неї Боже сяйво відверта.

Лише вітрець її часом колише
Немов дитину кволу від плачу...
Руді грибки під листям, наче миші,
Що вилізли на світ після дощу.

Багрець і синь цвітуть, немов у казці
І легко так, хоч і чужа земля
Заплуталося сонце в хитрій пастці
Німих дерев безлистого гілля.

... Воістинно свята твоя гостина,
Благословенна осінь, повна мрій,
Але ж безмежна і сумна пустиня
Лежить в душі наструшеній моїй.

Я далі йду на пагорби все вище,
Щоб хоч краплину радости знайти
І раптом бачу... бачу кладовище,
І далі вже нема куди іти.

1956 р.

СКОРБНА АНАЛОГІЯ

На липі вітер розчахнув гілляку —
І випало гніздо на пішохід.
Якась двонога бісова собака
Ногами розтовкла пташиний рід.

І плакали, так жалібно на вітах
Беззахисні властителі гнізда,
Що навіть вітер перестав гудіти
В той час на електричних проводах.

... Сімнадцять Божих літ тому назад
На незрівняннім нашім Придніпров'ї, —
До наших стріх підкравсь зелений гад —
Угамувать жагу людською кров'ю.

І наші гнізда — села і міста
Давив удав — підступний хижий злодій...

І ось вам: чужина і самота,
А може й смерть чиясь на пішоході.

Чікаґо, 1958 р.

Петро **ВОЛИНЯК**

ЗУСТРІЧ ІЗ ЛЮДЬМИ З ТОГО СВІТУ

(Закінчення з попереднього числа)

— Пане Волиняк, ви ж неправду пишете! Як же так можна писати?

— Що саме?

— А ось на стор. 23-ій ви пишете таке: “Але наскільки вони зуміють (і головне, чи захочуть!) за наскрізь українським сценарієм О. Довженка зробити український фільм — сказати важко. Більше всього, що фільм буде “радянсько-космополітичним”, у якому Україна буде лише “тлом”. Ви не бачили фільму, а вже засуджуєте його. А я вам скажу, що “Поема про море” — чудовий і цілком український фільм. Моя жінка брала в ньому участь також. Фільм користується популярністю в українського глядача.

— Я зовсім не засуджую його, — відповідаю. — Вирази “важко сказати” і “більше всього” свідчать не про засуд, а про передбачення. Врешті, мені буде найбільшою приємністю, проглянувши фільм, написати, що мої передбачення були помилкові, що Довженкового сценарія за наказом з Москви не спотворили і що “Поема про море” — наскрізь український фільм. Повірте, що написати так буде мені найбільшою радістю. Але досьогочасна практика показує, що так мені написати не вдасться. Тепер в Україні це неможливо.

— Ви сучасної України не знаєте — вона зовсім не така, як ви її лишили.

— Знаю. Я стежу за радянською пресою більше від вас. А оця зустріч з вами просто розкрила мені, як кажуть, усі карти...

У цей час у готелі знову появився Жабченко з своєю співробітницею та співробітником.

Побачивши мене між артистами, п. Жабченко, не підходячи до нашого гурту, сказав:

— Та й меткий же ви, пане Волиняк! То ви раніш мене тут опинились?

— Як бачите, — відповідаю. — Але ви не бійтесь, пане Жабченко: я ніякої пропаґанди не веду, ми говоримо собі про театр і мистецтво взагалі.

— Пане Волиняк, пропаганда на те і є, щоб її вести. Ведіть собі її, скільки хочете.

Треба віддати справедливість панові Жабченкові, що він до нас так і не підійшов і нашою розмовою не поцікавився. Можливо тому, що квапився на поїзд в Оттаву.

Один з артистів тихенько запитав мене:

— Хто це такий?

— Атташе радянського посольства в Оттаві.

— О! То ви так з ним розмовляєте?

— Я з ним можу розмовляти, як захочу — він дипломат і мусить усяку розмову провадити. А крім того — йому нема чого боятись, як вам...

ДРУГИЙ НАПАД ЕМВЕДИСТА

Тільки що зник п. Жабченко, як артист Ф. Баклан звернувся до мене:

— Ну, пане Волиняк, врешті, й наша Лена йде.

Я піднявся з канапи й пішов назустріч, привітався й подякував за приємність, яку я мав, дивлячись на її повний темпераменту, а разом і сповнений ніжністю танок у “Ґранд Па”.

Не встиг я посадити пані Потапову на канапу, як кілька голосів відрапортували, що “йде Вахтанґ Іванович” — Вронський. Відчулося відразу, що Вронський — шановна й люблена людина в них. І це було приємно. Я, врешті, осягнув мету: з одного боку сиділа Олена Потапова, а з другого Вронський.

Вронський — загадка для еміґрації: його ніхто не знав. Як його працю побачили у фільмах (“Маруся Богуславка”, та “Гопак” у фільмі “Концерт українського мистецтва в Москві”, який демонструвався не тільки в канадських кінотеатрах, а на якому порядну суму заробив і наш Солук, та “Гопак” у “Запорожці за Дунаєм”), то пішли різні чутки: Вронський — одеський жид, Вронський — українізований поляк, Вронський — росіянин, Вронський — з порядної й національно свідомої родини і т. д. То не диво, що моє перше питання до нього було:

— Вибачте, Вахтанґ Іванович, але розкрийте загадку: хто ви по національності?

— Я — грузин, а Вронський — мій театральний псевдонім. У Києві, і взагалі в Україні, я опинився вже по війні.

Вахтанґ Іванович — винятково культурна й приємна людина. Розмовляє російською мовою, хоч українську добре розуміє. Україну любить до безтями:

— Чудовий край, прекрасний народ! А Київ! Чи ви бували в Києві? — питає мене.

— Не бував, а кілька років учився, працював...

Тут у розмову вривається Потапова:

— Алеж ви не бачили нового Києва, пане Волиняк! Хочете, я зараз скочу нагору і принесу вам картки з Києва? Хочете? — І вже зривається бігти.

— Що ти, Лено, думаєш, що пан Волиняк не має фотокарток з Києва?

Я підтверджую, що маю, і розмова про Київ точиться далі. Вронський захоплено каже:

— Я просто не уявляю, як би я міг жити поза Києвом, поза Україною!

Розмова була щира, хороша. Навіть наш славний бас Андрій Кікоть настільки посмілішав, що стояв собі з нашим читачем М. Ґ. і — уявіть собі, що сам-на-сам! — розмовляв досить сміливо, вірніш — вихвалював життя під більшовиками; дві наші читачки (Н. та Д.) напористо “атакували” заслуженого артиста Б. Степаненка; я ж домовлявся з Вронським про інтерв’ю для “Нових Днів”.

— А як вам подобався наш виступ? — питає Вронський.

— Дуже добрий, але... самі ж знаєте, що хор імені Пятніцкого сам забрав добру половину часу, то для всіх інших народів не було змоги виявити себе. Та й у реклямі українці дуже упосліджені...

Обличчя моїх співбесідників посумніли, особливо Вронського, Потапової та Апухтіна.

— Так, але зрозумійте, що у росіян — найбільший колектив. Що не кажи, а хор ім. Пятніцкого — основа концерту. Але ми й так мали більше часу, як інші народи... — виправдовує Вронський.

У цей час до нас підійшов ще один чоловік. Розмова відразу притихла. Вронський рекомендує мені його:

— Знайомтесь, будьте ласкаві: це — керівник нашої групи, Грицько Максимович Баланін, з Міністерства культури.

— Дуже приємно, — кажу, — Волиняк, редактор журналу "Нові Дні".

— Редактор журналу? А какой ваш журнал: проґрессівний ілі реакціонний?

Та здогадавшись, мабуть, що розмова в нас була українською мовою, відразу перейшов на українську.

— Ну, то який ваш журнал?

— Як коли і як кому: часом проґресивний, часом реґресивний, — відповідаю.

— Що значить "часом"? То як — не маєте певної лінії?

— Маю, маю, не турбуйтесь. Я вважаю, що мій журнал — найпроґресивніший у цілому світі!

Дехто з артистів обережно і ледь-ледь помітно посміхнувся. Бачу, що мій новий "приятель" нервується.

— А де ви жили в Україні?

— У Дніпропетровському.

— Де ви там працювали?

— В облземвідділі.

— А де жили? Ну, бистро! Бистро! Де жили? На якій вулиці? Ну, ну! — і при цьому намагається впіймати мої очі.

Я зблід. Пригадалися допити в ГПУ і НКВД, коли допитував не старший слідчий, який фактично веде слідство, а така собі "підручна сила", завданням якої є тільки стероризувати в'язня, щоб передати його "на викінчення" старшому слідчому. Ну, думаю, хряснути б оце тебе, товаришу Баланін, по тім'ї, щоб ти прийшов до пам'яти і зрозумів, що ти не в Дніпропетровському, а в Торонті і що тут "слово человєк — звучить ґордо", тому так розмовляти ти не смієш. Але хрясну — поламається весь мій "бизнес": не матиму змоги розмовляти з живими людьми з України, то хай я вже й цього разу лишусь "жертвою редакторської десятилітки".

Я міг би йому назвати першу-ліпшу вулицю: вулиця Леніна ч. 10, чи проспект Карла Маркса 110, вул. Шевченка 25 — всі ці назви були в кожному місті, але я сказав з притиском, що зовсім не має значення, на якій вулиці і в якому будинкові я мешкав.

Баланін замовк. А по хвилі знову:

— А я вас у Дніпдопетровському десь бачив.

— Не думаю, — відповідаю. — Хіба що на "Вилці"? Знаєте, що таке "Вилка"? — І тепер уже я намагаюсь піймати його очі.

— Ні, не знаю. — Але що таке "Вилка" мене не запитав... А пізніш запевняв мене, що не знає навіть, де в Дніпропетровському був будинок НКВД, у якому за німців був генералкомісаріят, хоч у кожному місті нема й дитини, яка б не знала, де міститься НКВД. Хоч би тому, щоб обминути ту вулицю...

Хоч мої найдорожчі в світі читачі й читачки будуть гніватись на мене, але я тут мушу зробити коротенький відступ від теми, зробити своєрідну інтермедію: я хочу мати розмову з атташе радянської амбасади в Оттаві п. Жабченком.

Ви мені, пане Жабченко, розповідали, як одного разу в амбасаду прийшов літній уже чоловік, а 5 чи 6 його синів, як дуби, стояли під вікнами амбасади, боячись, що їх батька можуть там замордувати. Ви сміялися з цього страху, бо, мовляв, тепер уже все змінилося і можна навіть сміливо додому їхати.

А я думаю, що той чоловік був колись на Дніпропетровській "Вилці" чи на якомусь іншому сталінсько-єжовсько-російсько-соціялістичному рожні. От і боявся та й лишив своїх синів-соколів вартувати ваші вікна, поки не вийшов за двері амбасади.

Поясню вам, що таке та "Вилка", то ви зрозумієте, чого я не вертаюсь в Україну, хоч вернутись хочу, аж пищу, бо "де мати родила — там земля мила". Отже, тюрму у Дніпропетровському заклала цариця Катерина Велика (сука, як назвав її ваш порядний прадід). Тому основні її корпуси збудовані у формі літер "Е. В.". Кінчали тюрму вже в "соціялістичній" добі Сталіна. Збудували там спецкорпус для політичних у формі вилки: три корпуси виходили з одної точки, як промені світла. Оце і є "Вилка". Коли у Вінниці відкопали десять тисяч російсько-сталінських жертв, то в Дніпропетровському їх могли б відкопати найменше 150 тисяч. Я в часи Єжова на "Вилці" просидів рік без трьох днів, то знаю, що там творилось. Тільки там уже була застосована "соціялістична техніка" і українців з простріленими потилицями там примітивно не закопували на якомусь городі, щоб потім насадити парк "на угноєнні". Розказували в'язні таке: засудженого на смерть (про це йому ніколи не казали) вели підземним коридором "Вилки", ніби на допит. У певному місці конвоїр стріляв йому в потилицю. В'язень падав на ґрати, які від його ваги перевертались і труп падав у бетоновану яму. Коли трупів було повно, то їх поливали такими сильними хемікаліями, що навіть кості розпадались. Тоді пускали струю води і рештки порядного українця плили Дніпром у Чорне море...

У тюрмі була приказка: "Входящий не смутись, а виходящий не веселись: хто не був — той буде, а хто був — повік не забуде..." Я був, то повік не забуду...

У часи Єжова (коло трьох літ під ряд!) щоденно в Дніпропетровську тюрму приводили кругло 300 осіб (це ми знали від тих в'язнів, що працювали на кухні), щотижнево вивозили ешелон на заслання розміром 800—1200 осіб. Це ми теж знали від в'язнів, які працювали на кухні і в лазні. Решта мусіла впасти в бетоновану яму. Порахуйте, скільки за три роки їх залишилось у ямі?..

Я вірю, що ви закінчили історичний факультет, отже, вам, як історикові, ці дані пригодяться: ануж колись прийдеться писати історію поневоленої України?..

Та вернемось знову до мистців і мистецтва. Артисти, які мусіли спостерігати наш двобій з товаришем Баланіном, мовчали, а потім намагались зм'ягшити наші взаємини. Коли розмова знову "невтралізувалася", то Вронський звернувся до Баланіна:

— Грицьку Максимовичу, редактор Волиняк хоче зробити з нами інтерв'ю, щоб мати матеріял для рецензії. Він цікавиться нашою працею взагалі. Я думаю, що ми могли б це зробити завтра. Що ти на це скажеш?

— Це неможливо. Треба було б скликати керівників усіх колективів, а на це ми не матимемо часу. Ти ж знаєш, що ми завтра о дев'ятій ранку їдемо на Ніяґарський водоспад.

— Нікого не треба скликати, — заперечує Вронський. — Він цікавиться лише нашим колективом — українцями.

Баланін вагається, а потім каже:

— Ну, якщо тільки з українцями, то я думаю, що ми це зробимо.

Я вдоволений цілком. Домовляємось, що по приїзді з Ніяґари, десь між 5 і 6 годинами вечора ми зустрінемося. Врешті, я матиму купу матеріялу!..

Баланін трохи зм'як і вже веселіше питає:

— А все таки: який же ваш журнал — проґресивний чи націоналістичний?

— Та ось я маю ще з півтора десятка, то можете взяти і проглянути собі. Якщо, звичайно, не боїтесь його в руки брати, — додаю посміхаючись.

— А чого нам боятися? Давайте!

Я витягнув журнали і їх протягом одної хвилини не було жодного...

На цьому ми розійшлись, бо вже було пів на першу ночі.

Але другого дня вітер змінився —

ПОВІЯЛО З ПІВНОЧІ...

Перш за все мушу сказати, що обслуга готелю, серед якої є чимало українців, другого дня у сміттєвих баках виявила чимало "Нових Днів". Мені, щоправда, й досі не вдалося установити, чи товариш Баланін наказав артистам викинути наш журнал, не заходячи в кімнати, чи проглянув уночі сам і, впевнившись, що "Нові Дні" справді проґресивний журнал, а не реакційно-російського комуністичного напрямку, сказав викинути його вранці. Хоч я в деяких артистів, які взяли його в мене ще перед приходом Баланіна, бачив його і другого, і третього дня.

Та вернемось до справи. Я дома виготовив для В. Вронського запитник на письмі. Поставив 24 питання, які торкались його особи та його праці в Київській опері і стану балетного мистецтва в Україні взагалі. Знаючи, що вони мають вернутись з Ніяґари о четвертій годині, я за чверть п'ята був уже в готелі. Тоді була немилосердна спека і я вважав, що хоч 45 хвилин треба, щоб людина умилась, щось з'їла і взагалі прийшла до нормального стану після втомлюючої подорожі.

Потелефонував до Вронського:

— Вахтангу Івановичу, тут Волиняк, чи ви вже можете розмовляти зі мною, чи може трохи ще відпочинете?

— О, то ви таки прийшли? А я вас чекав від четвертої! Думав, що ви передумали і ліг відпочити. Чи не були б ви такі ласкаві потелефонувати до Грицька Максимовича Баланіна. Він дуже хороша людина і він усі наші справи знає досконало... Я певен, що він на всі ваші запитання відповість краще й докладніше за мене!

Що було робити? Я відчував, що Вронський, говорячи це до мене, паленіє від сорому. Його "раді Бога, ізвініте мнє, но я так утомльон" і "єслі нужно будєт, то ми с вамі встрєтімся позжє" (себто, як Грицько Максимович мене покличе!) звучало так сумно і так щиро, що я не мав права настоювати...

Телефоную до Баланіна. Слухавка піднімається негайно і я чую спокійну відповідь: "Я вже йду вниз". За пару хвилин ми вже сиділи в таверні "Пірамід Рум". Випили по чарці. Баланін починає розмову сам:

— Мене звати Грицько Максимович, а як тебе по-батькові? — не питаючи згоди, переходить відразу на "ти", щоб, мовляв, розмова була щирішою.

— Петро Кузьмович.

— Слухай, Петре Кузьмовичу, читав я твій журнал. Ти мужик толковий, але я не розумію, чого ти сидиш на чужих задворках? Вертайся додому. Як приїдеш у Київ, заходь у міністерство культури, питай Баланіна, а я тобі поможу влаштуватися. Ну?

— Не можу.

— Чого? Людей за німців вішав?

— Ні. Ненавиджу німців. Працював за них на тій же праці і в тому самому місці, що й до війни.

— Ну, то що — не хочеш, чи що?

— Хочу, але не можу!

— Та чого ж? Не розумію!

— Бо в міністерстві культури України працюють такі, як ти! Що ти там робиш?

— Працюю у редакційному відділі.

— Редактором?

— Не головним...

— Чого крутиш? Цензором?

— Не чуди — ніякої цензури в нас нема. Слухай, ти не пізнаєш України! Україна росте, цвіте! Ти знаєш, що ми тепер "Українську Енциклопедію" видаємо?

— А ми **вже** видали!

— Ну, і що ж ви там пишете? — з їдким сарказмом питає. — Про Петлюру?

— Так. І про Петлюру, і про Хрущова навіть. Кожному віддаємо належне. А ти що — віриш, що Петлюра був справді "бандит", як ви пишете про нього? Ти не бачив, як поводилась Україна, як тільки прийшли німці, поки ще вони не встигли показати своєї ідіотичної глупоти й німецького родимого варварства?

Тут Баланін позеленів від злости і... показав своє справжнє обличчя:

— Знаю, що **всі** українці співпрацювали з німцями!.. — Але тут же "вкусив себе за язика" і знову "лагідно":

— Усі народи СРСР, включно з українцями, об'єднались і знищили німецького гада!

Тут уже прийшла моя черга на сарказм:

— А що проговорився? А тепер розумієш, чого я сказав, що не можу вернутись в Україну, поки такі, як ти, сидітимуть у міністерстві культури?

— Ну, як хочеш! Діло твоє. А я тобі ще раз раджу: вертайся до свого народу! Поки не пізно, бо потім народ тебе не прийме! Проклене! Виплюне!

— Побачимо, кого народ виплюне!

— Ну мені нема часу. Знай, що ніяких відомостей ми тобі давати не будемо. Ми даємо інформації навіть буржуазній пресі, а тобі не дамо. Вронський з тобою розмовляти не хоче. І не буде...

— А вчора ж хотів? І ти дав згоду.

— Учора дав, а сьогодні не даю... А ти, як хочеш, то чекай на Вронського, але я тебе запевняю, що він з тобою розмовляти не захоче. Не думай, що хтось йому забороняє це: він — мистецький керівник і може робити все, що захоче!

З цим ми й вийшли з таверни в почекальню готелю.

У готелі ми зустрілися з "генеральним комісаром" — це був вірменин за національністю — Завен Вартаньян, представник міністерства культури СРСР. Ми з ним бачились ще в перший день — він появився під кінець нашої розмови з Баланіном і Вронським. Не дуже це приємно, але мушу ствердити, що був це тип винятково неприємний, примітивний докраю аґітатор, рівня аґітатора доби воєнного комунізму. Просто не віриться, що така людина може сьогодні працювати в міністерстві культури СРСР та ще й очолювати величезний і якісний мистецький колектив у час його виїзду за кордон.

Наведу факти. У загальну нашу розмову він мало втручався, ні на чому не зосереджувався, а був усюди і ніде... Напав на нашу читачку Д. К.:

— Чого не вертаєтесь додому?

Дівчина, щоб якось відчепитись від нього, сказала, що не має грошей на дорогу, бо недавно закінчила середню школу і ще не встигла заробити. Та ці, здавалося б (для кожної нормальної людини!) логічні доводи наш комісарчик до уваги, звичайно, не бере. Він її "ловить на слові" і, перекосивши рота і опустивши кінчики уст аж до краю підборіддя, злорадіє:

— Ах, нет денеґ? Зато у вас демократії полние кармани!

Словом — тип до краю неприємний. До кожного з нас він присікувався, кожному витинав, що він працює "на американських капіталістів" тощо, тощо.

Побачивши тепер мене з Баланіном, він сказав:

— Ну, то що — домовились? Вертається він в Україну?

— Та ще ламається поки що, — відповів Баланін. — Поговори з ним сам.

— Ну, що ж — хай почекає, поки капіталісти витягнуть з нього всі сили! Він думає, що ми його тоді приймемо! Чорта лисого!

Я мовчу й тільки посміхаюсь. Та З. Вартаньян підходить до мене ближче і майже шепотом питає:

— А скажіть щиро: чи видавництво тут прибуткова справа, чи ні?

— Ні, — відповідаю. — Фабричний робітник забезпечений куди краще від мене.

— Ну, — хвилюється мій "приятель", — то чого ж не підете на фабрику?

— "Нє хлєбом єдіним чєловєк сит будет!" — відповідаю.

Тут Вартяньян знову опускає кінчики уст і майже плює жовчу:

— Знаю, знаю! "Поневолена Україна"! "Поневолена Вірменія"! Треба ж визволяти!..

— Авжеж треба, — відповідаю спокійно.

— Я вже бачив таких "визволителів"! Тут є й вірменські націоналісти. Вони теж приходили до мене і т. д. і т. д.

Досить! Шкода паперу...

Це був час перед обідом. Унизу почали скупчуватись артисти. Появився Кікоть. Баланін покликав його:

— Порозмовляй з ним ще ти — може опам'ятається. Скажи йому, що ми скоро в Канаду пришлемо Билинника: хай він йому заспіває "Рідна мати моя" на слова Малишка, аж тоді він знатиме, яка тепер Україна! Між іншим, чи ти чув, як співає Билинник?

— Чув, — відповідаю, — але з пластинок.

— От почуєш живого! Ти читав Малишка?

Я мовчки витягаю з пачки "Нові Дні" й показую в кількох числах Малишкові поезії.

Баланін знову гнівається:

— От приїду в Київ і скажу Малишкові, що він пише вірші, якими захоплюються буржуазні націоналісти!

— Ну, й кажи! Малишко такий угодник окупантові, як і ти. То коли тебе ще не розстріляли, то не розстріляють і Малишка. Але Малишко — великий, а головне органічно український поет. І цього не заперечить ні комуніст, ні націоналіст. І, між іншим, він не зможе іншим бути: або органічно український, або ніякий...

— Та я жартую, — додає, викручуючись. — Але мене цікавить інше: чого ти на кожній сторінці свого журналу все повторюєш: "Росія, Росія, Росія"? Ну, сидиш у Канаді, то й писав би про Канаду та еміґрацію!

— От чого гиря захотіла! Кісничок? Ну, Грицьку Максимовичу, це вже ні: не буде баба дівкою! Я тобі, як Кікоть, не співатиму "Взяв би я бандуру..." Ні! На те ми політична еміґрація.

Між іншим, комуністичне "Українське Життя" (Торонто) також не раз так повчало нашу пресу: мовляв обов'язок доброї преси — писати про місцеві справи, а не про далеку Україну... Бажання, як бачимо, сходяться!

Артисти сьогодні мене обминали. Тільки здалека хтось із знайомих кивне мені головою й піде геть. Надходив таки останній час обіду. Я помітив, що Баланін і Вартаньян дуже не хочуть лишати мене самого в готелі. Я вирішив "пограти їм на нервах".

— Ти коли обідаєш? — питає Баланін.

— Я вже пообідав, як ішов сюди.

— Так рано? Але ходім, бо нам треба йти обідати.

— Ну, то йдіть собі з Богом, а я посиджу...

— Чого ж ви тут ще сидітимете? — втручається Вартаньян.

— На Вронського чекає! — іронічно посміхається Баланін.

— От чудак! — дивується Вартаньян. — Та Вронський на нього й дивитися не хоче!

— Я на нього теж не хочу дивитися...

— То чого ж ти сидітимеш тут?

— А от подивлюсь собі на хороші ніжки симпатичних хористок хору імені Пятніцкого!

Не витерпіли й пішли. А коли вертались і застали мене на канапі, то Вартаньян на ходу вигукнув:

— От упряма людина: і досі сидить!

— Сиджу.

— Ну й сидіть! Хоч і заночуйте!

— Як захочу — ви ж мене тут не арештуєте!

Вронського я таки тоді бачив, але він нашвидку вибачився, сказав, що розмовлятиме зі мною пізніш і зник, щоб більше не вертатись... Я за ним більше й не полював.

ЗУСТРІЧ З ОЛЕНОЮ ПОТАПОВОЮ

Третього дня я вагався: піти ще раз у готель, чи не варто? Мені здавалося, що зустріти когось з артистів і обізватися до нього не вдасться: мене вже знають "представники" міністерств культури, вони дали відповідні накази і мене уникатимуть. Та мені було ніяково, що я ж обіцяв зустріч Потаповій, Апухтіну, Степаненкові та іншим. Вони, користаючи із згоди Баланіна та Вронського, охоче погодились на розмову зі мною. Ні, треба піти. Тим більше, що визначного соліста Р. Візіренського-Клавіна я ще й у вічі не бачив.

Пішов. На порозі готелю мене хтось кличе. Оглядаюсь — Ф. Баклан з двома хлопцями.

— Пане Волиняк, ви знову до нас? Що ви ще хочете?

— Та хочу бачитись з Потаповою — ми ж умовились, але вчора її не було.

— Вам з нею не вдасться бачитись.

— Чому?

— Бо вона хвора. Вона вчора навіть не танцювала.

— Шкода. Хотів щось написати про неї.

— Я вам можу дати про неї всі відомості.

Я не кваплюся брати відомості з другої руки, але Ф. Баклан настоює, запевняючи, що Потапової я таки не побачу. Записую дещо, головне біографічні дані, але роблю це нехотячи. Ф. Баклан, закінчивши, негайно піднімається з хлопцями нагору.

Лишаюсь знову сам. На моє здивування через кілька хвилин з ліфту виходить Потапова і когось шукає очима. Я підходжу:

— Добридень, пані Потапова! Чув, що ви хворі і вже втратив надію бачитись з вами.

— Та захворіла трошки, — відповідає Олена Михайлівна українською мовою.

— Тут Ф. Балкан дав мені деякі відомості про вас. Чи вони правдиві?

— Покажіть...

У цей час надходить оберкомісар — З. Вартаньян:

— Імейте Бога в сердце! — звертається до мене. — Зачем ви єйо мучитє? Она у нас больна сєводня... Лєна, іді сюда!

Потапова відходить. Вартаньян обіймає її за плечі й "промовляє":

— Ну нєльзя ж так, Лєночка! Раз больна, значит больна. Значит надо лєжать.

Потапова запевняє його, що буде зі мною лиш "пару мінут", а тоді піде й ляже і... вертається сама до мене: Вартаньян до нас не підійшов!

— Олено Михайлівно, — кажу я, — може, ви справді хворі чи може матимете неприємність через мене, то краще підіть.

— А, чим я там хвора! Я вже сьогодні танцюватиму... Чого він так опікується мною?

Хто ж вона, ця невеличка, симпатична й рішуча жіночка? У розкішно видрукованій програмі "російського фестивалю" про неї нема **жодного** слова. Та це не завадило деяким американським критикам назвати прімабалерину Київського академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка Олену Михайлівну Потапову найкращою танцюристкою СРСР!

Прізвище вона носить материне. Мати росіянка, вчителька німецької мови. Мати вже померла. Про батька Олена Михайлівна не хоче говорити. Одній з наших читачок хтось із танцюристів сказав, що з батьком вони давно не живуть, що він нібито українець, агроном за фахом. Потапові появилися в Україні по війні. Їх є три сестри і всі три в балеті (одну із сестер я сам бачив і коротко розмовляв з нею).

Народилась Олена Михайлівна в Куйбишеві над Волгою, 1930 року. Одружена. Має чотирилітнього синка. Чоловік працює в міністерстві культури України. Як я поцікавився її чоловіком, то Олена Михайлівна посміхнулась і сказала:

— А нащо він вам? Цікавтесь краще мною — не він же танцює, а я!

— Воно й правда, — відповідаю, посміхаючись. — Маєте рацію!

Фахову освіту О. Потапова здобула в Києві — училась у заслуженої артистки України Наталії Вікторівни Верикундової. Це ім'я Потапова вимовляє з якоюсь особливою пошаною:

— Наталія Вікторівна дала мені все: розуміння хореографічного мистецтва, культуру й техніку танцю...

Олена Михайлівна брала участь у міжнародніх змаганнях мистців: у 1951 році на міжнародньому фестивалі в Берліні вона перемогла усіх учасниць змагання й зайняла перше місце...

— Ви були на нашому концерті раз, чи двічі? — питає мене. — І чи йдете ще й сьогодні?

— Ні, я був тільки на першому концерті, хоч раніш мав намір іти на всі три...

— То я вам ніяк не сподобалась у "Ґранд-Па"? — посміхається моя мила співрозмовниця.

— Ні, ви мені дуже подобались. Але... На деякі номери концерту мені було важко дивитись, а на деякі гидко... Та я, голубонько, не хотів би з вами розмовляти про політику — на таку "приємність" мені вистачить Баланіна і Вартаньяна.

— Дуже добре, — погоджується Потапова. — Розмовляємо лише про танці. Добре, пане Волиняк?

— Тільки так! Отож і скажіть мені, коли ви сподіваєтесь залишити Київ і перейти в московський Великий театр? Ваші успіхи вже давно дають вам таку можливість.

— Я в Москву? — обурюється Потапова. — Я Києва ніколи не залишу, пане Волиняк! Ніколи! Я тут виросла, тут здобула освіту, тут я одержала найвище звання, — тут з мене зробили митця і я нікуди з України не поїду!

Я промовчав, що один з українців у розмові з нашими читачами виявив свої мрії — переїхати в Москву, бо, мовляв, "Кібкало ж українець, а співає у Великому театрі, а я ж маю дані ніяк не гір-

ні...” І скажіть мені: де шукати українського патріота? І як його розпізнати? Чи тільки по крові?..

Потапова станцювала в київській опері двадцять провідних партій: Лесю (“Маруся Богуславка” Свєчнікова), Ростиславу в однойменному балеті Жуковського, Лілею в однойменному балеті К. Данькевича, Мавку (“Лісова пісня” Скорульського), Одетту та Одилію (“Лебедине озеро”), Аврору (“Спляча красуня”), Сванґільду (“Копелія”), Джульєту (“Ромео і Джульєта” Прокоф'єва), Раймонду в однойменному балеті Глазунова і багато інших. Олена Михайлівна признається, що улюблена її партія — Катря в “Дон Кіхоті” Мінкуса, бо, — як вона мені сама сказала, — “я люблю темпераментні і технічно складні партії”.

Справді, Олена Михайлівна володіє блискучою технікою танцю. А силу її темпераменту не фахівець-критик може оцінити, порівнявши її з іншими танцюристками, хочби, для прикладу, з уславленою Людмилою Богомоловою (Великий московський театр), творчий діяпазон якої обмежується ліричним жанром. Глядач, який кохається лише в “чистій ліриці”, інколи прийме просто вражаючу силу руху в Потапової за “різкість”. Та це буде поверхове й неправильне враження: уважний глядач, навіть аматор, не зможе не побачити в Потапової поруч з її темпераментом і технікою просто чаруючу м'якість і ніжність. Це дає їй змогу танцювати Мавку й Катрю — творчий діяпазон Олени Михайлівни ширший за багатьох інших.

— Я дуже хотів бачити, як ви виконуєте ролю Мавки, — сказав я. — Між іншим, по Торонті буне пішли. Чим пояснити, що ви вирішили показати з “Лісової Пісні” Скорульского. У перший день у залі було багато українців. На другий день вони не пішли. Чим пояснити, що ви вирішили казати нам лише “Ґранд-Па”?

— Що нам скажуть, те ми й танцюємо... А моя Мавка — моя Мавка... Врешті, це обов'язок кожного митця — дати щось своє власне, бути тільки самим собою. А хто зна: може ви ще колись побачите й мою Мавку, — натякає Олена Михайлівна. Між іншим, вона вже, крім США і Канади, танцювала в Німеччині, Ісляндії, Данії.

Досі Олена Михайлівна мала звання Заслуженої артистки України. Тепер, у час подорожі по Америці, їй надано звання Народньої артистки України: найвище відзначення, яке може одержати артист...

Пора зробити й висновки. Яке моє загальне враження від артистів Київської опери? Як про митців — прекрасне! Це чудові митці, які можуть не тільки виходити у світ, а й завойовувати його. Українська нація за своїх митців не червоніла ніколи. Не має вона цієї нагоди й тепер.

Коли взяти, сказати б так, побутову сторінку сучасних наших митців в Україні, то вони еміґранта просто вражають своєю скромністю. Це — зразкові джентельмени і джентельменки. Я за три дні не помітив найменшої риски заздрости чи зневаги до свого менш кваліфікованого чи менш талановитого товариша. Можливо, що десь там у глибині їх душі й була якась заздрість до “конкурента”, але вони настільки виховані, що ніколи нічим не виявили цього назверх. Я за цим стежив спеціяльно. Признаюсь, що я пробував навіть провокувати декого, особливо О. Потапову, з якою мені вдалося побути якийсь час сам-на-сам. Метою моєї “провокації” було не “піймати когось з них — особливо Потапову! — на людській мализні”. Ні, я хотів тільки установити, чи це тільки страх їх тримає в “нормі людської поведінки”, чи вони справді скромні. Думаю, що це таки скромність, як риса характеру. Це мене дуже тішить. Це ознака морального здоров'я нації.

Одягнені наші артисти дуже скромно, навіть бідно. Їх завжди пізнаєш з одягу. Заробітки малі. Молодий співак-соліст Кікоть заробляє три тисячі карбованців на місяць, прімабалерина столичної опери Потапова — чотири тисячі карбованців. Є речі, які в Торонті коштують 15 долярів, а в Києві — чотири тисячі карбованців...

Побутові умови в СРСР, як я спостерігав на артистах, — нікудишні, порівняно до Канади. Наприклад, піднімаючись у перший день у ліфті разом з групою артистів, я чув, як оберкомісар Вартаньян читав “мораль” артистам, що йому “очень стидно”, слухати докори обслуги, що артисти не знають того, що приймаючи душ над ванною, треба занавіску опустити у ванну, а не поза неї, щоб не залити підлоги. Це значить, що навіть артисти вдома не мають ванни, а купаються (раз на тиждень чи, може, й на місяць!) у громадській лазні. У той час, коли в Канаді навіть і в найбіднішій хаті є ванна.

Наука й техніка в СССР пішла далеко вперед. Коли до війни там були першоякісні танки, літаки, трактори, комбайни та інші машини, то тепер СРСР веде перед у міжпланетних перельотах, але відкривачка для консервів чи ложка там і досі на вагу золота...

Загальна культура підрадянської людини ще й досі винятково низька, хоч наука й освіта стоять вище, ніж на Заході. Я непомітно стежив за артистами (головно в перший день, поки ще мене ніхто з них не знав). З цією метою я довший час ходив коридорами готелю “Прінц Джордж”. Була спека. Чимало дверей у кімнатах були відкриті чи піввідкриті. З багатьох кімнат я чув дуже вульґарні голоси і вислови. Хто говорив — не знаю, але мова була “родима” російська. Признаюсь, що в 1959 році я цього не сподівався. Все це залежить виключно від умов життя і праці.

Підрадянський артист, порівняно з американським, — стовідсотковий бідняк. Тут ті так звані “кінозірки”, які здебільшого сягають ніяк не вище колін українському артистові з Києва, роздають свої фота навіть на вулицях. В Україні, видно, фото для артиста — мрія. Цілий великий колектив

приїхав без жодного фота із своєї праці! Коли я звернув на це увагу В. Вронському, то він "пояснив" це так:

— Ми мали контракт на гастролі у Новій Зеляндії. Раптово плян змінено на Америку і контракт із Новою Зеляндією розірвано, а рекляма пішла туди...

Виходить, що в Київській опері було по одному фоті чи що? Послали у Нову Зеляндію і більш нема... Танки й літаки — є, супутники — є, а фота з праці столичної опери, яке в Канаді коштує десять центів з доставкою додому — на вагу золота! Чудова система! Хай живе комунізм!

**

Наших читачів найбільше цікавитиме питання: що змінилося в СРСР? І чи змінилося взагалі. На це питання я з повною відповідальністю відповіддаю: нічого не змінилось. Якщо б хтось із наших читачів подумав, що я, кажучи ці слова, маю намір вести протибільшовицьку пропаганду, то він дуже помилиться. Кому? Для чого? Адже наші читачі й так цілком вороже наставлені до російського окупанта України. Вони були ворожі до нього ще й дома, тільки мусіли мовчати. Я шукаю правди. Сила нації в боротьбі з окупантом, як і сила армії у час війни, у першу чергу лежить у правильній поінформованості про стан ворожих сил. Неправильна інформація, хоч якби вона політично вигідною не виглядала, неминуче приведе до поразки. Я цього ніколи не забуваю. Тому агітації не веду.

Років десять тому я в Торонті слухав доповідь одного професора (старого емігранта), у якій він запевняв, що збройно і науково-технічно більшовики ніколи не наздоженуть Америки. То була найпримітивніша агітка, не варта не то що професора, а навіть думаючого студента. Такі доповіді — найбільша шкода для визвольної боротьби поневоленої нації.

Чим я вмотивовую, своє твердження, що в СССР нічого не змінилося? Як я можу так говорити, як усі знають, що залізна заслона трошки піднялась, що із СРСР можна вже виїздити за кордон (хоч декому!), що туди можна слати пакунки, писати листи, що в СРСР нема масових арештів, розстрілів і т. д.?

Так, це величезна зміна. Але не системи, не засади, а лише тактики. Це зміна, викликана зміною обставин, зміна не з доброї волі, а з примусу: без цього режим існувати не міг би. Війна, німецька окупація, мільйони громадян побували за кордоном, смерть диктатора, прихід до влади нового покоління і т. д. так змінили ситуацію, що зміна тактики у ставленні до населення мусіла бути, інакше — смерть. Окупаційний режим виявив свою життєздатність, своє уміння пристосовуватись до змінених обставин. У цьому сила режиму, у цьому — загроза визвольним рухам.

Але це не вичерпує всіх клопотів режиму, це не розв'язує основної проблеми: взаємин режиму з людиною. Режим і досі не довіряє своїм громадянам, боїться їх. Людина прекрасно розуміє, що режим зм'як тільки з метою зберегти своє існування, а завтра хтось там вирішить, що тепер для режиму вигідніші масові заслання й розстріли, і буде так, як було за Сталіна.

На еміграції часто чути нарікання, що в Україні нема ні Пастернака, ні Євтушенка, ні Дудінцева, що українські письменники дуже рідко й дуже обережно виявляють свою опозицію до окупаційного режиму. Це не що інше, як доказ, що еміґрація більше вірить у щирість російського окупанта, ніж українські письменники в Україні (члени компартії, орденоносці і сталінські лавреати). Це дуже погане свідоцтво еміграції.

Зустріч з українськими артистами дає мені повне право робити такі вистновки. Наприклад, артисти примушені ходити лише по двох-трьох, вони не сміють виходити на вулицю поодинці. Крім того, що їм це заборонено, їх ще й лякають і дехто з них (простакуватіші трохи) навіть мені в цьому признались.

— Чого це ви ходите табунами? Я ще не бачив нікого з вас самого.

— Знаєте, пане Волиняк, все може бути...

— Що, наприклад?

— Та знаєте... Ми вже бачили й плакати, і протестні вигуки...

— Ну, то що? Адже з плакату не вибухне атомова бомба і не рознесе вас на порох. А якщо й вибухне, то однак вас знищить, хочби ви йшли не втрьох, а навіть цілим колективом.

— Та... знаєте...

За три дні мені вдалося побувати наодинці (на очах інших, але так, що вони не чули розмови) лише з трьома артистами. І то найкоротший час. Чи не це саме кожен з нас пригадує ще з часів Сталіна? Ми ж знаємо, що там могли арештувати людину тільки за те, що вона тримається осторонь інших і ніхто не знає, як вона живе, а "два костюми має"! Це вже напевно заробив на шпигунській праці!

Оскільки артист розмовляє з еміґрантом тільки при свідках, то він змушений брехати: він просто із шкіри виходить, вихвалюючи умови життя в СРСР, на кожному кроці переконуючись, що ніхто йому не вірить. Чого вартий вислів: "У нас тепер хліб на столах, як у вас "сухар"!" Скільки "соціялістичної" гордости в цьому виразі, але яка ж це трагічна гордість! Чи треба ще сильнішої протибільшовицької пропаґанди?..

Я кілька разів вжив виразів "комісар", "оберкомісар", "емведист". Це виглядає на банальну еміґрантську аґітку. Але я ці вирази вжив свідомо, з повною відповідальністю за їх зміст. Кожну національну групу очолював представник міністерства культури республіки. Здавалося б, що це цілком нормально. Та коли я визначного мистця запитав, хто такий Баланін і що він робить у міністерстві культури, то він знизав плечима і відповів:

— А Бог його знає! Я його там ніколи не бачив. От прислали нам його за керівника та й їздить з нами...

Поведінка і культурний рівень цих "культурних" представників свідчать, що вони не що інше, як "глаза і уші ґосудареви". Найповніше я представив нашим читачам товариша Баланіна. Скажу, що Баланін, порівняно з іншими комісарами, — просто золото, а не комісар! Інші незрівняно при-

мітивніші від нього. Це свідчить про те, що влада не довіряє своїм митцям, хоч вона їх виховала, дала їм усе: і високі платні, і гарні побутові умови, і нагородила їх найвищими званнями та відзнаками. Але опертися на них, довіряти їм настільки, щоб пустити самих за кордон — ні. Влада довіряє й опирається тільки на своїх опричниках.

Здається, найпримітивнішим комісарчиком був представник міністерства культури Казахстану. На офіційному обіді в честь радянських артистів у Міннеаполісі, США, він, довідавшись, що перекладачка Н. Т. — українка і що вона виїхала з України вже по війні, назвав її "ізмєнніцею родіни" і домагався, щоб вона його "атестацію" конче переклала парі американців, з якими він розмовляв. Дівчина переклала. Американці сказали, що вони вважають, що виїзд із своєї країни ще не означає зрадити ту країну, і що та дівчина, як їм здається, не має ніяких ознак зрадниці народу. Попросили її перекласти це йому. Він не повірив, що вона правильно переклала, і дівчина мусіла кликати іншу перекладачку, щоб він таки упевнився...

Яка ж культура в цього московського запроданця, якими засобами він намагається переконати американців, що російська комуністична система, яка поневолює його власний народ, є найкращою в світі? Американці, як американці — вони не заглядають у глибину, а цікавляться екзотикою: запитали, що казахи їдять. Він їм, не надумуючись довго, заявив, що улюбленою стравою казахів є найтлустіша грудина з молочного лошати. От, мовляв, казахи тільки те й роблять, що смакують хрящиками та сальцем з грудини молочних лошаток...

Поминемо те, як почували себе американці, слухаючи ці розповіді, які уникають кожної скалочки товщу навіть у курячому м'ясі, але візьмемо статистичні дані. Я не маю під рукою даних про число коней у Казахстані, але в Україні їх у 1956 році було 2.265.700 голів. (Ол. Діброва, Географія Української РСР, "Радянська школа", Київ, 1958, стор. 307). Припустимо, що в Казахстані коней є вдвічі більше — 4.531.400. Коли відкинути 25% на молодняк, узяти, що кобил з дорослих було половина, що ожеребилось з них 80%, то вийде, що лошат мало б бути 1.136 тисяч. Якщо населення Казахстану прийняти за 9 мільйонів, то вийде, що одна лошача грудинка припаде на 7—8 найщасливіших громадян "самостійного" Казахстану на рік. Поголів'я коней в Україні становить 16% усього кінського поголів'я СРСР. За нашим умовним припущенням поголів'я коней Казахстану становило б 32% поголів'я всього СРСР, у що важко повірити — ясно, що наше припущення перебільшене і коней у Казахстані значно менше. Але лишимо це, а запитаємо: що ж буде з поголів'ям коней у Казахстані, якщо всі лошата негайно з'їдатимуться? Однак — за запевненням представника міністерства культури Казахстану — казахи цим найменше турбуються: їдять собі лошачу грудинку, запивають кумисом і славлять Аллаха, що благословив їх таким щедрим окупантом...

А що казахів від 1916 р. (рік придушення Семиріеньського повстання) по 1929 рік зменшилось на 2 мільйони (на 25%!), то представник міністерства культури республіки мовчить (даних про голод 1933 р. в Казахстані українці, на жаль, не мають, хоч тоді вимерли не тільки казахи, а й українці, яких там завжди було багато).

Отаких "вчених" агітаторів Москва висилає за кордон, на таких людях опирається ще й сьогодні імперська російська політика. Чи є причини для нашого песимізму? Ні, поки взаємини між народом і окупаційним режимом ґрунтуються на нещирості, поки лишаються в силі Шевченкові слова

"Од молдаванина до фіна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! —

доти небезпеки нема: справу вирішують не гармати, не літаки, не супутники Землі чи Місяця, не доляри, як думають американці, врешті, й не політична доктрина, а таки жива маленька людина. Остання війна довела це на практиці. Микита Хрущов і його штаб це прекрасно розуміють, тому вони так бояться війни і тому вони так галасують за мир: певні, що чергова війна приведе їх режим до загибелі.

У наших часописах тепер все частіш і частіш трапляються репортажі про зустрічі з артистами, спортовцями та туристами з України. У всіх тих репортажах є одна спільна риса: нарікання на наших людей в Україні, що вони стандартно вихвалюють режим, що вони мало цікавляться визволенням, що вони мало патріотичні. Автори репортажів, за рідкими винятками, не беруть під увагу умов не тільки життя в Україні, а навіть і умов, у яких відбуваються ці зустрічі.

В Україні вже віддавна був поширений вислів: "Якщо вас двоє, то ви порядні люди, а якщо троє, то один з вас обов'язково агент ҐПУ". Себто: у двох можна ще розмовляти, бо нема третього, що зможе підтвердити донос другого... Що ж може сказати артист людині, яку вперше в житті бачить, не маючи жодної певности, що це не провокатор? Та ще й за умов, коли він не сам, а конче з двома-трьома своїми товаришами?..

Яке моє враження про артистів з України? Вони українці, українськими справами, зокрема культурою, цікавляться. Здебільша розмовляють російською мовою, але тільки обізвись до них по-українському, то вони зараз же переходять на українську. Російської мови вживають не тому, що їм "всьо равно", а в наслідок політики окупаційного режиму. Ось найновіші вісті про практику цієї політики. Англійська преса повідомляє, що московське радіо передає заклики до народів СРСР, щоб вони були друзями між собою ("Давайте, парні, всє дружить!"), щоб усі народи вивчали "старшобратню" мову, бо вона, мовляв, є мовою міжреспубліканською, мовою, за допомогою якої "націонали-дикуни" опанують світову культуру. "Казахстанська Правда" (офіціоз російського окупаційного режиму в Казахстані) ударила по казахських "націоналістах". У чому ж виявився їх націоналізм? У стараннях удосконалювати казахську мову і краще її вивчати! Розвинена національна мова і добрі знання її обмежать потребу користуватись російською мовою. Окупант це зрозумів і затриво-

жився. Та щоб це не були порожні заклики, то на посаду міністра внутрішніх справ "самостійного" Казахстану призначили виконуючого обов'язки голови МВД СРСР Луньова... Коли Луньов справився з Берією, то вже з казахськими націоналістами він дасть собі раду легко...

Те саме відбувається і в Україні. Тільки натиск на Україну значно більший, пропорційно до сили українського націоналізму і ваги України в самому СРСР і в цілому світі. Наші брати і сестри це "піклування рідної партії" відчувають щоденно, тому не вимагаймо від них більше, ніж вони можуть дати.

Артисти дуже цікавляться українцями на еміграції. Як вони побачили багато наших газет з Канади, як я їм сказав, що в Канаді навіть міністер праці українець, як почули, що українська мова тут вивчається в державних школах, то, звичайно, що на питання, чого нема жодної української школи в Казахстані чи РСФСР, де є мільйони українців, вони відповісти не могли.

Але не все можна і не все треба розповідати. Скажу тільки, що моя зустріч з українськими артистами не викликала в мене песимізму, а навпаки — вона підсилила мою віру в наш народ.

Хочу докорити еміграції. На жаль, тільки я був з радянськими артистами, а більше із 40 тисяч українців Торонта ніхто на те не зважився. Ніхто з нас не покликав їх у гості, ніхто не поставився до них, як до братів. А я маю цілий ряд фактів, що саме такого ставлення наші артисти д у ж е х о т і л и. Не перелічуватиму цих фактів, але вони незаперечні. У мене з артистами були найгостріші політичні суперечки, але вони відбувалися у дружньому й дуже витриманому, спокійному тоні. Я запевняю наших читачів, що ми розмовляли, як друзі, як брати. Ніхто з артистів не пробував навіть мене зневажити. Я ж виявляв до них тільки любов. Ми розуміли один одного завжди.

Митрополит української католицької церкви в Канаді, Високопреосвященніший Максим, свою промову на Шостому конґресі українців Канади почав словами: "Я тільки що вернувся з радянської виставки в Нью-Йорку..." Яким же примітивним політичним сектанством тхнуть заклики частини нашої преси: "Не підходь до підрадянської людини, бо заразишся комунізмом!" "Не дивись на радянський український фільм чи на балет, бо зрадиш свій народ!" Це не політики, а політичні сектанти, своєрідні політичні "свідки Єгови".

Ми галасуємо проти політики співіснування "капіталізму" (читай — вільних народів) з "комунізмом" (читай — російським імперіялізмом). Це, — вибачайте на слові, — дурна дитяча забавка: співіснування сьогодні доконаний факт, якого ми ніколи не змінимо. Ми мусимо тепер дбати про використання широких можливостей, які дає співіснування для нашої боротьби з окупантом. Я, — всупереч твердженням "архиреволюціонерів", — певен, що співіснування н е б е з п е ч н і ш е для СРСР, ніж для Заходу. Тільки треба правильно діяти. Політичні еміґрації поневолених Росією народів тут повинні відіграти першорядну ролю. Українська політична еміґрація сьогодні найчисленніша, найорганізованіша і найактивніша між усіма еміґраціями. Це факт. Ми повинні в цій ділянці — використання можливостей для боротьби з окупантом у добі співіснування — заняти перше місце. Цього вимагає від нас сьогоднішнє міжнароднє становище у світі. Політичному сектанству пора покласти край. Це політична вимога сьогоднішнього етапу нашої боротьби з окупантом.

П. С. Хочу ще додати, що з розмов з представником міністерства культури України, з артистами, і, врешті, з атташе радянської амбасади в Канаді п. Жабченком, а також слухаючи розмови між ними самими, я виніс не то що враження, а певність, що міністерство культури України і радянська амбасада в Оттаві роблять цілий ряд заходів, щоб узяти на гостинні виступи в Канаді цілий ряд українських мистецьких колективів. Між ними всіма тільки й мови, що ось ми покажемо українські мистецькі одиниці самостійно, а не в "російському фестивалі", бо що не кажи, а їм соромно за підрядну ролю українців у цих виступах. А урядові СРСР це ще й політично невигідно, особливо в Канаді. На перешкоді стоїть лише брак імпресаріо. Деякі знамениті й багаті імпресаріо українських "гоїв" принципово возити по американському континенті не хочуть: росіяни для них, навіть червоні, були завжди миліші. Це факт.

Є надія, що ще в цьому році в Канаді будуть гостювати танцювальний ансамбль під керуванням Вірського і хор під керуванням Віръовки. Деякі провідні артисти сподіваються приїхати в Канаду і США із власними концертами.

Нема сумніву, що для української справи це було б вигідніше, ніж виступ українців у "російському фестивалі". Хоч би тому, що це був би розголос українському імені.

Петро ПАНЧ

З ним і про нього

Передруковуємо тут ("Дніпро", ч. 5, 1958 р. Київ) спогади П. Панча про одного з найвизначніших наших письменників Юрія Яновського. На еміграції Юрія Яновського знають і люблять чи не більше, ніж в окупованій Україні. Сподіваємось, що спогади зацікавлять наших читачів. Деякі "поклони" в бік партії залишаємо — наші читачі розуміють, що це данина добі, а шукатимуть у спогадах П. Панча лише Юрія Яновського-людину і українського патріота та великого письменника.

РЕДАКЦІЯ

— — —

Дорогий друже Юрію Івановичу, мене просять написати про тебе спогади, а я бачу тебе живим, вродливим, дотепним, щирим, розумним, і від слова "спогади" на руки капають сльози.

Вперше я познайомився з тобою через твою збірку нарисів, яку Державне видавництво України надіслало мені на рецензію. Може, про це згадати? Але то була твоя тільки перша заявка на право стати українським письменником. Потім ти приїхав і сам з Києва до Харкова, де перебувала тоді столиця України. То хіба згадати, як я подарував тобі стола для твоєї порожньої кімнати на Токовій, 2? Поганенький стіл — дошка на чотирьох ніжках.

Скільки він коштував, важко було сказати, бо я тоді купив собі стола куди кращого — за п'ять карбованців. Ти накрив свого зеленим папером (тобі цей колір подобався), і став він письмовим столом. Згодом виявилося, що цьому столу не було ціни, бо саме за цим столом ти написав твори, які стали прикрасою всієї радянської літератури — романи "Майстер Корабля", "Чотири шаблі", "Вершники", п'єсу "Дума про Британку", збірку поезій "Прекрасна Ут" і "Київські оповідання".

Стіл цей служив довгі роки вірою і правдою Юрію Яновському. Разом із господарем він переїздив із Токової вулиці на вулицю Червоних літераторів, у будинок "Слово", а потім і в Київ на Леніна, 68. Юрій Іванович кохався і розумівся на вишуканих речах, але мусив "протягивать ножки по одежке", і тільки в останні роки, нарешті, спромігся придбати собі справжнього письмового стола на двох тумбах, а чотириногого перевести в розряд кухонних.

Письменницький талант Юрія Яновського наскрізь пройнятий поезією українського народу, завжди викликав у нас справжню радість за українську літературу, але були й такі, які заздрили успіхам Яновського, намагались їх применшити. А дехто й просто був би, мабуть, радий, коли б і зовсім не існувало такого письменника, і вони за найменшу помилку Яновського не шкодували найбільшої для нього голоблі.

Так було не раз і не два. І виходило, що талант Яновського приносив йому не тільки радість, а й справжній фізичний біль. Не раз я заставав його в ліжку з холодним компресом на голові.

— Що з тобою, Юрію?

— Мігрень.

— З якої причини?

— Читав статтю про роман "Жива вода"?

— Так ти ж працюєш над новою редакцією.

— Про це в статті не згадується.

— Ну, то на кожен чих не наздоровкаєшся. Тобі не бракує розуму, щоб не надавати такого вже серйозного значення белькотанню людців, що хочуть заробити собі на шубу. Це ж не партія так думає!

— Блоха маленька, Петре, — відказує Яновський, — а спати не дає. Ото й боляче, що ці пігмеї прикриваються ім'ям партії.

О, як би ти зрадів, друже, бачачи, як партія погнала в потилицю тих, хто гальмував застосування ленінських принципів у радянському житті!

Стиль творчости Юрія Яновського наша критика порівнює з гоголівським. Так, обидва вони ри. Їх слухалося слово, як смичок талановитого були чарівниками, коли ліпили людські характе- скрипаля. Обидва вони з молоком матері всотали українську національну форму, але до змісту ставилися по-різному: коли в Гоголя при зображенні українського селянина, його життя, звучить поблажлива іронія, то в творах Юрія Яновського ми відчуваємо глибоку любов до українських трударів...

Я ще ніде не чув, щоб стильові засоби Юрія Яновського дорівнювалися до таких же засобів Василя Стефаника, а я це бачу і в ліричному струмені новель обох, ритмічності й мельодійності мови і, нарешті, в тому, навіть, що кожен з них не мирився зі злом і не мовчав, а стогнав і кричав "бо їм боліло".

Під час Вітчизняної війни працювала в Москві, в складі Всесоюзного Радіокомітету, радіостанція "Радянська Україна". І ми бачимо, що найбільше передавалося на окуповану територію України творів Юрія Яновського. І не тому, що він умів писати короткі новелі, а тому, що вони були написані з великою майстерністю і глибоким патріотизмом.

Новелі Юрія Яновського вселяли в тих, хто чув їх і на окупованій гітлерівцями території, і на фронтах, глибоку віру в перемогу над німецькими загарбниками і в неминучу загибель фашизму.

Юрію, те, що я кажу зараз, не є запізніле визнання твого чарівного таланту, про це я писав тобі й раніше. Вперше — з приводу легенди про солдата, що разом із Фрунзе переходив Сиваш і, уражений кулею, навіки залишився стояти в солоній твані, як пам'ятник подвигам Червоної Армії. Ти створив надзвичайно скупими засобами безсмертний образ воїна армії соціялізму, якого не можна забути. А оповідання "Щедрий вечір"! Хіба я не писав тобі, яке чарівне враження справила на мене передача цього оповідання по радіо з Москви? Оздоблене музикою, воно звучало як найвища хвала радянському ладу, хвала працьовитому українському народові, що має таку поетичну вдачу, а тому й оповідання звучить, як пісня!

Саме цим і вражають нас твори Юрія Яновського. Він ніде не грішив на натуралізм. Про найбуденніші речі Яновський умів говорити по-святковому. Приємно вражає також заміна підтексту, як і внутрішнього монолога, — діялогом. І це, крім усього іншого, робить його твори романтич-

ними, оригінальними і доводить, що Юрій Яновський був перш за все ліриком.

Але, мабуть, не на такі спогади чекає від мене читач. Про стиль, про манеру письма Юрія Яновського, хай, мовляв, говорять наші критики, ви покажіть нам Яновського в побуті. А я не можу відділити життя Юрія Яновського від його творчости, бо вони так щільно переплітались, що Яновський жодної хвилини не переставав бути творцем.

— Поїдьмо, Петре, по Вкраїні! — каже він до мене.

Було це ранньої осени 1945 року. Руїни, заподіяні війною, ще пахли пожарами. Хотілося побачити на власні очі визволену Україну, переконатися, що її сила не скорена, не зламана...

— Поїдьмо! — відказую я.

І поїхали на машині аж до Озівського моря.

Скільки радости було в очах Юрія Яновського, коли за Києвом ми вперше після війни побачили на полі женців на ланах колгоспу. Косили жінки і в'язали жінки, бо чоловіки ще не повернулися з фронтів, а дівчата — з німецької каторги. Хотілося плакати й сміятись. Трохи далі зустріли першу вантажну машину, повну червоних помідорів для робітників київських фабрик і заводів, над якими вже починав клубитись дим. На борту машини сиділа дівчина. Вона була подібна до вишні, що достигла не поміченою під листком.

— Ні, сила землі непоборна! — каже Юрій Яновський, йому аж сльози проступають на очах.

І знову перед нами розбитий шлях, а довкола лани, вкриті бур'янами, обдерті села без тинів і парканів, підбиті танки й довгошиї гармати з білими хрестами на бортах і лафетах.

Заїхали ми і в Кіровоград, на батьківщину Юрія Івановича, побували в будинку, де колись містилося реальне училище, у якому вчився Яновський, навіть літературний вечір улаштували, але його земляки виявилися не дуже уважними до автора романа "Байгород", про їхнє ж місто, і романа "Вершники". В Кіровоградському краєзнавчому музеї тепер уже створено стенд, присвячений життю і творчості Юрія Яновського, творами якого пишається не тільки Україна, не тільки Радянський Союз, а й усе прогресивне людство.

Твори Юрія Яновського перекладено багатьма мовами, а нещодавно роман "Вершники" вийшов також французькою мовою з передмовою відомого французького поета Луї Араґона. В анотації до книжки цей твір названо шедевром: "Можливо шедевр української літератури XX століття". Тут же говориться, що перекладачі намагалися передати "дивну й чудову прозу, фраза якої поєднує, як кавалькада людей, пейзаж, пори року, вітер і дощ, небо й історію".

Луї Араґон у своїй передмові каже, що вже перші вісім сторінок цього романа задовольнили б Стендаля, вимогливість якого добре відома. Це велика і заслужена похвала, а коли б роман "Вершники" було перекладено не з російської, а з оригіналу, то ця похвала була б, без сумніву, ще більшою.

"Його проза є чимось новим, — каже Луї Араґон, — або, принаймні, індивідуальним, що вніс у прозу Яновський..." Луї Араґона вражає в романі "єдність людини з пейзажем. Манера Яновського розповідати змішується з тим, про що він розповідає". Або, як каже він: "Проза летить за вітром".

На французького критика Режі Бержерона творчість Юрія Яновського справила ще більше враження, і він називає його в газеті "Юманіте" українським Гомером.

Видання романа "Вершники" французькою мовою в Парижі і висока оцінка з уст видатних прогресивних французьких літературних діячів є радісним явищем для української літератури і підказує нам критерії в оцінці творчости Юрія Яновського і увічнення його пам'яті. А щодо цього в нас

траплялись просто анекдотичні явища. Було це в Херсоні.

Перший секретар обкому партії зрадів з нашого приїзду і запросив зустрітися з міською інтеліґенцією. Збори відкрив один товариш, хай йому легенько гикнеться, такими словами:

— Товариші, до нас приїхали відомі всім українські письменники Петро Панич і Юрій Янковський! — і заляпав у долоні .

В залі знявся сміх.

— А вам вони відомі?

Товариш, хай йому легенько гикнеться, на це нічого не відповів.

Дивлюсь — Юрій Яновський аж губи кусає.

Після таких "поклонників" приємне враження справили на нас колгоспники артілі на березі Озівського моря. Хоч і тут, як і в степу, працювали майже самі жінки, навіть голова сільради була жінка, проте вони вже встигли після окупації відновити колгоспне господарство. Нашому приїздові колгоспники були по-справжньому раді, а довідавшись, що на наступний день припадає день народження Юрія Яновського, вони влаштували такий пишний обід, ніби користалися скатеркою-самобранкою. Було все, аж до "абрикотину" власного виробу.

Приємно вразив Кривбас: він уже жив майже повнокровним життям, молоді бригади гірників завзято змагалися з своїм учителем Олексієм Семиволосом, який із рядового свердляра став уже керівником рудоуправління. Спускалися й ми в шахту подивитися на артистичну роботу Семиволоса в забої. Справді, він робив це так вправно, що здавалося, бавився з пневматичним молотком, а показники говорили про рекордну швидкість.

Олексій Семиволос до того ж кохався в конях: хоч і мав автомобіль, а їздив в екіпажі, запряженому парою сірих чортів з довгими гривами, і цим завоював ще більшу симпатію Яновського.

На прощання гірники вирішили подарувати нам для дороги спецкостюми — руденькі курточки, але ми не змогли скористатися з їхньої гречности: на мене курточки були всі великі, а на Юрія Яновського — всі малі.

Те, що ми побачили на другий день, запам'яталося на все життя. Після гомінкого Кривбасу, що радісно поставав із мертвих, степ видавався ще більш похмурим, безрадісним. Колючі, мов з бляхи виковані, будяки заповнювали всі вибалки, вдалині крізь марево, немов у воді, стояли одинокі ожереди, в небі кружляли шуліки, а по дорозі бігали сіренькі трясогузки.

Степова дорога непомітно вповзла в село. Власне, від села залишилися тільки купи глини, над якими стирчали димарі, але й це вже заросло високими бур'янами.

Машина зупинилася серед широкої вулиці.

Було тихо, жодної живої душі.

Стало страшно.

Тоді й вилізла з-під розвалених глинобитних стін жінка з малою дівчинкою. Вони були майже голі. Юрій Яновський дивився на них широко розкритими очима.

— Що це ми, до печерного віку повернулись?

— А де ще люди? — питаю я.

— Війна забрала, війна. Ми з Амалією думали, що й нікого більш не побачимо.

— А чому ви так називаєте дівчинку? — здивувався Яновський.

— Бо вона німецька, бідненька.

— Як то, німецька?

— Авжеж, німецька. Батьки з тої Германії приїхали, думали — тут їм привілеї, а воно бабах: бонба! Дивлюся, сама дівчинка біжить. А їхні тікають, тікають. Кажу — дівчинку візьміть, та де там...

— Яку ж звірячу натуру треба було мати, щоб на таких людей піти війною! — А може мені тільки почулося, що це сказав Юрій Яновський.

Ми приїхали на те місце, де відбувався фінал славної Корсунь-Шевченківської битви. У полі перехрестилися дороги, обсаджені липами, на Шандерівку, на Комарівку, на Лисянку. Кожен крок землі тут був замінований німцями. Навіть через рік колгоспники викопали понад п'ятдесят тисяч мін, а поле так густо було засіяне гільзами від патронів, тесаками, касками, що здавалося, вдяглося в панцир.

Юрій Яновський не вірив у забобони, але підкову підняв і привіз її аж до Києва. Ніби виправдуючись, сказав:

— Ця підкова була свідком чи не найбільшої відплати німецьким фашистам за сплюндровану Україну. Нехай тепер мені оповідає!

— Отут їх і закопали, двадцять сім тисяч трупів, — сказав товариш з райкому партії.

Поле траурним кільцем оточували підбиті танки з хрестами й зірками на броні. Під деревами сиділи пастушки.

— Вогонь маєте? — запитав товариш з райкому. — Маємо, — солідно відказує пастушок з однією підтяжкою через плече. Так же солідно дістає з кишені штаненят якийсь патрон. Відкрутив ковпачок, приклав цвяшок — схопився вогник.

— Що це в тебе за примусія така?

— Запальничка.

— Де ж ти її дістав?

— Сам зробив із снаряда від "катюші".

Юрій Яновський вкрай здивований.

— Може, й міни розбираєте?

— Щодня приносять у село кілька десятків, — говорить товариш з райкому. — Там, де побували пастухи, мінерам уже нема що робити.

— Але ж то небезпечно.

— Ще й як! Не один уже чоловік підірвався. Гадаєте, каються? Аж ніскільки!

— А читач не вірить, — каже Юрій Яновський, — якими дорослими за війну стали наші діти. До їхніх років треба підходити, як і до років солдатів обложеної фортеці: рік вважати за три.

Ще більше порадували Юрія Яновського школярі. В одному селі нас запросили на випускні іспити до десятирічки, де зраділі школярі навчались і влітку. Всі учні десятої кляси були переростки, мали до двадцяти й більше років, бо за німців школа не працювала. Як то приємно було за таких умов побачити в клясі надзвичайний затишок і урочистість. У світлій кімнаті за кожною партою сидів один учень, і перед кожним вазочка з квітами. Дівчата вродливі, стрункі і хлопці як перемиті. На тебе тоді, Юрію Івановичу, особливе враження справив один хлопець з красивою шевелюрою, з чудовим розмахом брів, прямим погля-

дом і дзвінким голосом, який у відповідь на наше напучування сказав, почервонівши: "Спасибі за гарні побажання, ви про нас ще почуєте!" Слово чести, це прозвучало гордо.

Я тут нічого не вигадую, це власні слова Юрія Яновського з однієї його статті. Тоді ж він писав: "Рости, наш молодий друже, будуй нове суспільство на старій землі, люби своїх батьків і дідів, що у важкому ратному труді, у незчисленних жертвах утвердили новий світ. Вчись у Партії, наш молодий друже, і високо неси її переможний прапор. Щасливої тобі дороги!"

Ці слова є заповітом Юрія Яновського, варто їх частіше згадувати нашій молоді, для якої він жив і творив. Майбутнє нашої зміни, якій судилося прийняти з рук батьків ясний прапор комунізму, турбувало Юрія Яновського повсякчас. Він робив усе, щоб життя зміни було небуденне, не схоже на тяжкий шлях, пройдений нашими попередниками, а — щасливе й барвисте, як райдуга. "Вчись, молодь, у Партії!" От перша умова для досягнення цієї омріяної людством мети.

Дорогий Юрію Івановичу, я не збирався тут описувати весь твій життєвий шлях. Красивий він і повчальний. Не одну повість можна написати про тебе і це хтось зробить, певен цього, я ж пригадав тільки окремі епізоди, які, здавалося мені, можуть служити характерними деталями для твого портрета.

Київ, 1958 р.

Людмила КОВАЛЕНКО

Мій друг Зіночка

Мій друг Зіночка — людина реалістична і близька до землі. Непереможний оптимізм був її основною прикметою, аж поки фатальне число двісті двадцять не затемнило її життя!

— Двісті двадцять тиснення крови!

— Двісті двадцять фунтів ваги!

Спочатку, коли це похмуре, майже апокаліптичне число кинуло зловісну тінь на її життя, Зіночка вирішила готуватись до смерти. Найперше вона стрімголов полетіла до Нью-Йорку й накупила полотна, канви і ниток. На обурене чоловікове запитання, чому їй приспічило витрачати гроші на ці речі, Зіночка резонно відповіла:

— Як уже мушу померти, то нема ради, — мушу! Але раніш мушу залишити дочкам щось гарне і тривале на спомин про себе. Кращого за українську вишивку я не знаю, а тому й буду вишивати дочкам по рушничку, по подушці і по "лонченсетові".

Переможений її логікою, чоловік замовк, а Зіночка спішно почала вишивати, щоб забезпечити собі безсмертя принаймні на двадцять років. Одночасно вона пішла до лікаря питати поради. І тут уперше в житті зустрілась з проблемою, якої не можна було вирішити: лікар заборонив їй їсти. Він заборонив їй усе, чим тішиться українська душа і розростається українське тіло: хліб, картоплю, пиріжки, вареники, навіть доброго борщу не їсти, пити поменше і абсолютно не їсти нічого солодкого.

Прийшла вона до мене від лікаря майже непритомна, з широко розкритими очима:

— Дусінько! Чи ви можете собі уявити щось подібного?

Справді — я не могла собі уявити Зіночку без їжі. Не тому, щоб вона була ненажера, що гатить у себе без перерви усе, що трапиться під руками. Ні, для Зіночки їжа була водночас і соціяльною функцією, призначеною від Бога на радість людям, і національною традицією. Вона любить напекти, наварити, а потім сісти з друзями до столу і з однаковим смаком ковтати як добрі вареники, так і добрі розмови чи промови.

Добре спечений пиріг викликав у її душі такі самі почуття легкости і радости, як у інших фільм чи книжка. Не можна сказати, щоб Зіночка замикалась у кухні — вона також любить і добрий фільм і музику, але кожного разу, як уся родина виїздить із своєї провінції до Нью-Йорку подивитись на фільм у Радіо-Сіті, у їх автомобілі на сидінні красується загорнута в старий светер каструлька з теплими голубцями, компот, зроблена вдома лімонада або просто теплий чай у термосі, з цукром і цитриною. Авто стоїть, непомітне, подібне на інші авта, але як тільки Зіночка впіймає когось із своїх друзів, то її авто невідомою магією перетворюється в українську хату, де кожний почуває себе добре і легко і де хазяйка не дає нікому зідхнути, аж поки гості не з'їдять усе, що стоїть на столі, чи в даному випадку — на сидінні авта.

Навіть до української політики Зіночка має свій кулінарний підхід. Вона твердо переконана, що коли б усі партії зібрати разом, посадити за великий стіл і поставити перед кожним миску сметани та добре спечених пиріжків із сиром — то не було б жодного труду з консолідацією наших соборних зусиль.

— Котінька! — патетично переконувала вона мене. — Ну яка різниця: галичани чи наддніпрянці? Нехай вони кажуть "пироги", але ж варять наші справжні вареники! Правда, вони псують сир, додаючи туди картоплі, але як їм так подобається, то чи варто через це сваритись? Більша половина моїх друзів — галичани і я бачила від них багато добра й помочі.

Добро і поміч — це для Зіночки синоніми дружби. Не зважаючи на свої 220 фунтів, вона рухається легко, швидко і з охотою. І завжди в напрямку помочі і добра. Або принаймні в напрямку загального щедрого трактування, душевного задоволення від повности шлунку — поблажливости, що так легко виникає у ситої людини.

І от тепер доктор, її близький друг, з незрозумілою для неї жорстокістю і твердістю заявив їй:

— Хочете жити — покиньте їсти! Мусите скинути тридцять фунтів. І то якомога швидше.

— Ну, я готова не їсти, серце, — заявила вона йому. — Якщо ви кажете так, нехай так і буде. Але я ж не можу не варити і не пекти! Ну, нехай я не буду їсти, — але ж я мушу спробувати!

А раптом бабка вийде гливка, чи борщ пересолений — треба ж мені знати!

— Ну, як ви там пальцем бабку помацаєте, то від цього тиснення кови не підніметься, — погоджувався доктор.

Але Зіночка вимагала більшого:

— Але ж я мушу потім і скуштувати. А може бабка, Боже борони, перепечена, або капусти у борщі забагато? Ні, вже як собі хочете, я таки обов'язково мушу спробувати свого варення і печення. Це для чого я й до Америки їхала, коли тут усього повно, а ви мене на дурні грейпфрути садите!

Боротьба в Зіноччиній душі поміж досягненнями новітньої науки і традиційної гостинности вилилась у своєрідний компроміс. У п'ятницю звечора Зіночка починає роздмухувати кадило приготувань на суботу й неділю. Вона завзято тре жовтки, меле м'ясо, січе капусту, смажить картоплю, словом відтворює на чужій землі усі досягнення рідної національної кулінарії. У суботу й неділю вся родина, з Зіночкою на чолі, щасливо уминає все наготоване за допомогою щирих друзів і сусідів. У понеділок Зіночка іде на працю півхвора, увечорі її нічого не цікавить і чоловік з дітьми намагаються поменше її турбувати. У вівторок, середу і четвер Зіночка задовольняється двома склянками грейпфрутового соку, за весь день, а з п'ятниці починається вакханалія відродження національної традиції.

Отака боротьба відбувається в душі мого друга Зіночки. І навіть її доктор не може сказати — яка з двох сил переможе.

ПОМЕР МИХАЙЛО СИТНИК

(Продовження із стор. 1-ої)

М. Ситник свої вірші не писав — він їх "виливав з душі", хоч пізніш він до них вертався і належно відшліфовував. Поет завжди бачив хиби своїх віршів. Ось уже в цьому році, приславши в "Нові Дні" кілька нових віршів, між ними і вірш "Батько", він попереджував мене: "Знаю, що прочитавши цього вірша, Ви скривитесь, але я його написав у підвалі свого друга одним махом, одержавши вістку, що мого батька застрілили десь у яру під Васильковом. Обробляти його зараз не маю сили — дуже прошу видрукувати його так, як він написаний".

Помагали М. Ситникові "стати на власні поетичні ноги" визначні наші поети — М. Рильський та А. Малишко, яких він завжди згадував з пошаною і любов'ю, присвячуючи їм навіть свої поезії.

На панахиді по бл. пам'яти Михайлові Ситникові — Отець Литваківський, настоятель церкви св. Софії.

Поет умер передчасно. Він мав багато друзів, які йому помагали, опікувалися ним. Ситник у багатьох українських родинах був "своєю людиною", але ніщо не могло замінити йому України. Недавно він налагодив переписку з рідними. Трагічна смерть батька потрясла його до глибини душі, здавалося, що він не переживе цієї трагедії. Але поруч з тим він мав і радісну вістку: поет відшукав свою матір! Усі люди люблять своїх матерів, але така любов, яку мав до своєї матері Михайло Ситник, може зворушити і найчерствішу людину. В останньому листі до мене він писав, що "не посмів підійти до Вас, як Ви були в Чікаго, було соромно, але повірте, що я вже б у д у л ю д и н о ю: я знайшов свою матусю і тепер я маю для кого жити..." Скоро після цього появились його добрі вірші в журналах і це мене дуже тішило. Але... таки помер! Не вистачило сили на життя в поета...

Причини смерти? Тільки одна — чужина. Наш поет належав до тих, які на чужині не можуть жити. Інших причин поетової смерти нема чого шукати. Свою смерть М. Ситник передбачав уже давно. Ще кілька років тому, перебуваючи в лікарні, він писав мені, що заповів по смерти передати мені всі його рукописи й документи. Я пробував з ним тоді жартувати, але пізніш він підтвердив мені те саме усно, сказав про це і своїм найближчим друзям. Отже, Ситникова смерть могла бути несподіванкою для кого хочете, тільки не для нього самого. Ось у мене зараз лежить його рукописна збірка поезій (чимала книжечка, оправлена в полотно), у якій записані поезії, починаючи від 1946 року. Ще в Німеччині поет відчував чужину. У цій збірці є вірш "На чужині", датований 26. 12. 1946 р. і присвячений Іванові Багряному, у якому поет нарікає на цю огидну йому чужину:

Нестерпна тиша, мов на кладовищі,
Зима і не зима — немає снігу,
І вітер тут по-нашому не свище
І не збиває куряви з розбігу.

І далі поет з сумом стверджує:

А тут? У горлі застрягає пісня,
Печуть на серці невидимі пута.
Тут брату нашому до болю тісно,
Степовику нема де й розвернутись!

А що ж поету? Тучі, мов ганчірки,
Валяються на вітрі перехреснім.
Одна-однісінька щербата зірка,
Та й та лежить у смітнику небеснім.

Чим далі поет від'їздив від України, тим важче йому ставало. Врешті, він утратив останню надію і прийшов до трагічного висновку:

Вийшов з дому — і усе пропало,
І уже немає вороття.
Мов на східцях пишного вокзалу
Я переночовую життя...

Чи можна судити поета, за те, що йому захотілось умерти, вірніш — за те, що він м у с і в умерти?.. А дехто пробує це робити.

Михайло Ситник — поет і людина виняткове скромна. Він ніколи нікого не образив, нікому не заздрив. Навряд чи ще на еміґрації є поет, який би так щиро ставився до своїх молодших колеґ: скільком поетам (і поеткам!) він помагав, скільком показував, як треба працювати над віршом, скільком, врешті, сам одшліфовував їх вірші!

Умер поет, може, трохи й загадково: роз'їздний патруль чіказької поліції знайшов його непритомного о 7 год. 30 хвилин ранку в Гамбул парку. Його забрали й одвезли у лікарню, де поет, не приходячи до свідомости, й помер. Фізичної причини смерти ми не знаємо (це могла б довідатись, хіба

родина покійного), але фактичну причину ми знаємо добре: поета вбила чужина...

Смерть Михайла Васильовича Ситника — болюча втрата для нашої літератури взагалі, а для її еміґраційної вітки зокрема. Сьогодні ми не маємо поета такої сили ліричного звучання і такої адекватности з нашою добою, як був М. Ситник. Тому схилімо свої голови в пошані до пам'яти поета, який ще довго житиме в серцях його численних читачів.

Редакція

ПРОЩАЛЬНЕ СЛОВО МИХАЙЛОВІ СИТНИКОВІ

Дорогий Друже!

Яким невимовним смутком і глибоким жалем проникнуті наші серця, усвідомлюючи, що сьогодні Ти відходиш у вічність, відходиш від нас назавжди...

Як український співець, Ти трагічно згинув лише фізично, але духово Ти не відійшов від нас, і будь гордий тим, що духово Ти не відійшов від українського народу і рідної землі, яка Тебе зродила і простелила Тобі тернистий шлях життя!

Твоя українська муза і літературний геній будуть вічно жити в наших серцях, а особливо ті ідеї, які втілювала Твоя поезія, будуть колись вогненною крицею для прийдешніх поколінь.

Для нас, тут, Ти був духовим помостом між вибраною чужиною і Батьківщиною, бо Твоя, завжди натхнена поезія, давала нам духову та ідейну наснагу, пробуджувала глибоку тугу в наших серцях і оживляла нашу любов до рідної землі, поривала наші душі і кликала до виконання заповітів наших батьків.

На устах Твоїх друзів і цілої громади бренять слова Твого друга: "Яка ж тяжка трагедія поета"!

Але чи усвідомляють вони собі, що Твоя трагедія — це наша загальна трагедія, бо Бог послав для нас на чужину поетичних співців народу, і хоч ми уміли цінити Твою поезію, але не вміли зберегти і врятувати Тебе.

Ця трагедія невимовно тяжка ще й тим, що Твої незмірні душевні переживання заломили Твою волю й бажання боротись з життям, і Ти згинув самітній, забутий, вигнаний всіма, немов "Юродивий", найшовши притулок на бруках чужого парку. Сьогодні навіть Твоя рідна донька не прощається з Тобою, не випряджає в ту далеку, безповоротну дорогу. Але серце рідної Матусі, там, у далекій Україні, напевно відчуло Твою трагедію, якимсь незбагненим процесом телепатії, бо в той же самий день прийшов дорогий лист з двома колосками української пшениці...

Дорогий Друже, напевно даремні і непотрібні Тобі наші сльози, крилаті слова і навіть ті квіти, напевно найдорожча Тобі сьогодні тиха молитва, та вірна хоч і далека любов рідної Матусі, і ті два золоті колоски, що спочивають тепер на Твому наболілому серці... Як тяжко погодитись з Твоєю жорстокою долею, знаючи, що Ти відійшов від життя в розквіті молодих років, і в повному розквіті поетичного таланту. Дожив Ти, Друже, до епохи чудес науки, до епохи сателітів. Але чудеса науки релятивні, бо вони створили лише лікарів для нашого тіла, але, на жаль, немає справжніх лікарів для людської душі. А причиною Твоєї хвороби, безумовно, була затяжна душевна хвороба.

Сьогодні Ти не є жертвою еміґраційного життя, а давньою жертвою кривавого московського ката, який знищив Твого батька і наніс Тобі глибокі душевні рани...

Та й хто міг збагнути і розуміти глибину і безмежне горе поетичної душі в чужині, а вона так жадала замість очорнювання і наклепу, теплоти, любови і правдивої моральної допомоги.

Ще так недавно Ти писав:

"І молодість моя воскресне у віршах,
І я життя навіки полюблю"!

Та не воскреснеш Ти, Друже, для нас і земного життя, але я певна, що навіки Ти полюбиш Божественне вічне життя!

Катерина Кохно

На панахиді по бл. пам'яти Михайлові Ситникові — співає хор церкви св. Софії під керуванням Я. Новохацького.

ПОМЕР СТЕПАН БАНДЕРА

15 жовтня, 1959 року о першій годині в Мюнхені, Німеччина, помер провідник Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів Степан Андрієвич Бандера.

Покійний народився 1 січня, 1909 року, в с. Угринові Старому, Калуського повіту на Зах. Україні, у родині священика. Його батько був капеляном в Українській Галицькій Армії і членом Української Національної Ради в Станиславові, вороже ставився до польської окупаційної влади і часто був переслідуваний за це. Отець Андрій повдовів ще в 1922 р., але дбав про виховання своїх сімох дітей. Між іншим, два його сини загинули в німецькому концтаборі в Авшвіці, а одна дочка, як і сам о. Андрій, померли на засланні в СРСР.

Степан Бандера ще вдома одержав добре національне виховання, пізніш будучи учнем української клясичної гімназії в Стрию, вступає в Пласт, а трохи згодом він уже став членом таємної юнацької організації, яка готувала майбутніх членів УВО (Українська Військова Організація), членом якої став у 1927 році, коли закінчив гімназію.

В 1928—1933 рр. вчився на сільсько-господарському факультеті Львівського Політехнічного Інституту, якого не закінчив, віддаючись цілком підпільній діяльності.

ЖЮРІ ВИБРАЛО ПРОЄКТ ПАМ'ЯТНИКА ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ У ВІННІПЕЗІ

Комітет Українців Канади минулого року проголосив конкурс на проєкт пам'ятника Тарасові Шевченкові, який має бути збудований у Вінніпезі перед парляментом провінції Манітоба з нагоди сторіччя поетової смерти (1961 р.). Уряд провінції Манітоба спеціяльним законом видав дозвіл на цю будову і дав безплатно землю на неї.

У конкурсі взяли участь 17 українських митців, які надіслали 17 проєктів пам'ятника з різних країн, у яких живуть українці. Найбільше проєктів надійшло з Канади та США.

КУК визначив спеціяльне жюрі для розгляду проєктів, до якого входили такі особи: Джан Росел, — професор архітектури в Манітобському університеті і член Канадської Ради Культури (голова жюрі), Ґілберт Парфіт — архітект провінції Манітоба, Сергій Литвиненко, — скульптор, голова т-ва митців Америки, д-р Б. Стебельський, — маляр і мистецтвознавець, голова Спілки образотворчих митців у Торонті, д-р Марина Рудницька з Вінніпегу, — мистецтвознавець, о. д-р В. Кушнір, — (президент КУК) та о. д-р В. Савчук — від української громади Канади.

Жюрі на своєму засіданні 28 жовтня 1959 р. вибрало і рекомендувало для здійснення проєкт скульптора Андрія Дараґана, який живе тепер у Нью-Йорку. Відзначено, згідно з умовою конкурсу, ще два інші проєкти: Леоніда Молодожанина (Вінніпеґ, Канада) та Ганни Шумовської (Вінніпеґ, Канада). Автори усіх цих трьох проєктів одержать по тисячі долярів нагороди кожен.

Андрій Дараґан, переможець у конкурсі, вихованець Харківського художнього інституту. Працював над оформленням кращих будов в Україні (барельєфи на Палаці культури в Луганську, на будинкові Дніпропетровської опери та на українському павільоні Всесоюзної сільсько-господарської виставки в Москві), брав участь у конкурсах на пам'ятник Т. Шевченкові в СРСР і в одному з них одержав першу нагороду. Його праці є в музеях Харкова, Києва, а також і — в музеях Парижа та в кількох музеях Німеччини.

У 1929 р., коли з УВО створено ОУН, С. Б. стає її членом. Тут він швидко висувається в провід і вже в 1931 р. стає членом Краєвої Екзекутиви, а в кінці 1932 року він уже був заступником краєвого провідника. У 1933 р. Є. Коновалець призначає С. Бандеру краєвим провідником на Зах. українських землях і разом з цим він уже став і членом головного проводу ОУН. Це був час польського наступу на українство: відомі пацифікації, нищення українських церков, шкіл тощо. Українці ставили опір усіма можливими способами: політично, економічно і навіть збройно. Так, наприклад, у червні 1934 р. ОУН виконала смертний вирок на польського міністра внутрішніх справ Перацкого. За цей терористичний акт ув'язнено багато членів ОУН, в т. ч. і С. Бандеру, якого засудили на смерть, але потім замінили досмертним ув'язненням. Так С. Бандера і пробув у тюрмі аж до розвалу Польщі.

Треба відзначити, що в ОУН, провідництво якою по смерті Є. Коновальця перебрав А. Мельник, виникли непорозуміння між самим проводом. Так, звичайно, буває у всіх організаціях тоталітарного напрямку після смерти провідника, який у таких партіях є фактичним, а часто і юридичним диктатором. Виникли такі непорозуміння і між полк. А. Мельником та покійним С. Бандерою. Виявилися вони головно в розходженні в питаннях тактики ОУН у боротьбі з російським окупантом, у питаннях закордонної пропаґанди і навіть у пиганні ставлення і співпраці із власним народом.

Не сьогодні і не нам судити, хто з них мав рацію, і чи мав її хтось із них взагалі, але скажемо лише, що провідний актив ОУН на чолі з С. Бандерою в лютому 1940 р. відмовив послуху полк. А. Мельникові і створив свій власний провід ОУН на чолі з покійним С. Бандерою. У квітні 1941 р. відбувся з'їзд ОУН (Другий Великий Збір ОУН), який вибрав (вірніш, затвердив) новий провід ОУН з С. Бандерою на чолі. Так стало в нас дві ОУН.

Почалася війна СРСР з німцями. З відступом більшовиків із західніх областей України, ОУН під проводом С. Бандери вирішила поставити німців перед доконаним фактом і 30 червня 1941 року проголосила у Львові свій власний уряд. Та з того нічого не вийшло: німці арештували оунівських діячів, в т. ч. й С. Бандеру, який півтора року просидів у поліційній тюрмі в Берліні, а пізніш півтора року в концтаборах Оранієнбурґ та Саксенгаузен. Утративши надію власними силами перемогти росіян, німці у вересні 1944 р. випустили С. Бандеру, як і багатьох інших наших політичних діячів, і почали з ними переговори про спільну боротьбу з росіянами. На щастя, ні С. Бандера, ні хтось інший з українців, на це не погодився.

У той час, як С. Бандера сидів у німецькій тюрмі, на Волині й Поліссі (1942 р.) почали організовуватись українські партизанські групи для боротьби з німецьким окупантом, а одночасно і для очистки української території від груп російських червоних партизанів. Пізніше ці відділи об'єднались і так створилась УПА (Українська Повстанська Армія), яка боролась проти німців, проти росіян, а пізніш і проти поляків. ОУН фактично перебрала під свою опіку всю УПА, грубою силою усуваючи з її проводу всіх осіб з інших політичних напрямків.

По закінченні війни Степан Бандера очолив так зв. Закордонні Частини ОУН (яка розкололась ще на дві частини — бандерівці і уґаверівці) і на цьому посту він був аж до самої своєї смерти.

Смерть провідника ЗЧ ОУН — винятково загадкова: С. Бандера виїхав з редакції центрального органу своєї партії опівдні, відіслав свою особисту охорону і сам зайшов у будинок, у якому мешкав із своєю родиною. Упав на сходах перед дверми свого мешкання. З вух, носа й рота текла кров. По дорозі до шпиталю помер у кареті швидкої допомоги. Лікарська комісія ствердила, що смерть спричинена отрутою, ціяністим калієм, сліди якої виявлено в шлунку. Поліційне слідство ще не закінчено, а сама німецька поліція сумнівається, що воно буде закінчено успішно, себто чи справді установлять вбивника. Між іншим, поліція не виключає можливости самогубства. Справді, таке припущення можливе: відіслав свою охорону, щоб, мовляв, не були обвинувачені невинні люди...

Не знаючи Покійного особисто, важко робити будь-які припущення. А все таки я виключаю в даному випадкові можливість самогубства: Покійний був людиною дуже загартованою і аж так заломитись він не міг. Тим більше, що він мав коло себе свою родину. Повірити в те, що хтось примусив його ковтнути отруту — також неможливо: примусити це зробити можна було лише фізичною силою, а застосування фізичної сили мусіло б лишити сліди на тілі, про які акт медичної комісії нічого не говорить. Лишається лише третя можливість: хтось із дуже близьких і довірених осіб ту отруту йому дав. Тоді виникає питання: хто цей "хтось" і на чиє доручення він це зробив? Найімовірніше, що це був московський аґент, але поки це не

доведено, то можна говорити все і робити будь-які припущення.

На жаль, сама преса оунівського напрямку через усяку міру квапиться і інколи висловлюється дуже не точно. Напр., у статті "Обставини смерти Провідника", видрукованої в "Гомоні України" (Торонто) у числі від 31 жовтня ц. р. сказано: "Одначе цього критичного дня, у четвер 15 жовтня 1959 р., сл. п. Провідник відіслав охорону і сам увійшов у двері кам'яниці..." Стаття без підпису, треба вважати її офіційним виясненням обставин смерти С. Бандери. То чи не личило б у такому випадкові, бодай з пошани до свого провідника, висловитись так точно, щоб у читача не лишалось сумніву, як це все сталось — коли й відки він її відіслав: у четвер рано? з редакції "Шляху Перемоги", де Покійний працював? від порога редакції, з якої поїхав додому? серед дороги? від свого порога?...

Є ще багато інших неточностей, про які не будемо говорити. Хіба звернемо увагу на неточність у біографії Покійного, яку подано в офіціозі ЗЧ ОУН "Шлях Перемоги" від 18 жовтня ц. р. Там сказано так: "Після закінчення 2 світової війни Степан Бандера був обраний Головою Проводу ЗЧ ОУН і на цьому пості залишається до свого трагічного загину. В лютому 1945 року Крайова Конференція обирає його Головою Бюра Проводу всієї ОУН".

Війна закінчилась не в січні і не в лютому, то чому ж про факт, який стався пізніше, пишеться раніш? І чому ж не пишеться, хто й коли зняв Покійного з "Голови Проводу всієї ОУН", бо виходить, що він аж "до свого трагічного загину" на цьому посту не залишався. І що значить вираз "всієї ОУН"? Виходить, що й тієї, яку очолює полк. А. Мельник також?... І тієї, що очолює М. Лебедь?.. Я хотів дуже точно подати біографію Покійного. Де ж я міг шукати за даними, як не в офіціозі партії, яку очолював Покійний? Та це місце я мусів опустити, бо воно викликає сумнів.

Багато читачів письмово і усно звертались до мене, щоб я подав коментар про смерть Степана Бандери. Я їх розчарую сьогодні, бо що тут можна сказати? Умер українець, який очолював цілий політичний напрямок нашої нації. Що можна ще сказати, крім того, що шкода, що помер? Чи ми цей напрямок схвалювали, чи поборювали, але таки шкода. тим більше шкода, що смерть передчасна та ще й примусова, бо що це вбивство — не може бути сумніву. Відси виникає ще третє "шкода": шкода, що вбивники ще й досі не виявлені. Та будемо сподіватися, що вони будуть виявлені: нема нічого тайного, щоб не стало явним.

Віддаймо ж Покійному Степанові Андрієвичу Бандері те, що йому належиться. А належиться йому признання того, що він усе своє життя віддав на боротьбу з окупантами нашого народу. Визволення України було метою його життя. Він віддав усе своє життя на службу цій великій і благородній ідеї. Ми можемо (а інколи й повинні це зробити!) засуджувати тактику, шляхи, якими він до цієї великої мети йшов, але не сміємо заперечувати факту, що Покійний був безкомпромісовим борцем за волю України. Не "комсомольмо в пустопорожнє", як казав Микола Хвильовий, і не деклямуймо "Мазепа — Петлюра — Бандера!" — як це дехто дуже легковажно й нерозсудливо робить, — шкодячи в першу чергу пам'яті С. Бандери, — а скажімо по-хорошому — щиро й людяно:

— Вічна пам'ять одному з визначних борців за волю нашої нації, Степанові Андрієвичу Бандері, що трагічно загинув у процесі боротьби з окупантом!

"КОЗУБ" В ОСІННЬОМУ СЕЗОНІ

Як уже повідомлялося в пресі, "Козуб" розпочав цьогорічний осінній сезон своєї діяльности досить удалим літературним вечором — "Мазепа в поезії", на який прийшли мало не всі постійні відвідувачі, а також чимало й нових. Дальші вечори, які, до речі, відбуваються тепер регулярно щоп'ятниці, були теж вартісні з усіх поглядів, бо збирали чималу кількість відвідувачів, власне, щоразу понад п'ятдесят осіб. На особливу увагу заслуговують два передостанні: "Вечір пам'яті поета Михайла Ситника" і "Вечір письменника-піонера Семена Ковбля", але ми з технічних причин спинимося сьогодні коротенько лише на першому з них, а про інші тільки згадаємо.

Отже, жалобний вечір, присвячений світлій пам'яті недавно й передчасно померлого поета Михайла Васильовича Ситника, відбувся у п'ятницю 16-го жовтня. На вечір зібралося понад п'ятдесят осіб, переважно любителів його творів. До речі, були й такі, що знають напам'ять майже всі його поезії.

Вечір відкрив голова управи "Козуба" артист Михайло Голинський. Потім поет Борис Олександрів сказав вступне слово про коротке життя й цікаву творчість Небіжчика, підкресливши з помітним смутком у голосі, що українська преса чомусь ніби нехотя згадала про його цілком несподівану смерть. З цього виходить, що не відчула й належно не оцінила загальнонаціональної болючої втрати.

Та й справді, що ми знаємо і що досі читали в пресі про нашого небуденного й глибокого лірика Михайла Ситника, окрім занадто куценьких, а до того ще й запізнених повідомлень про його смерть і некрологу, вміщеного в газеті "Прометей"?! Тим то з такою великою уважністю і тремтінням серця слухали всі присутні Небіжчикові маловідомі, а деякі ніде ще не друковані поезії, що їх із піднесенням і відчуттям деклямували Віра Василенко, Віра Кемпе, Віра Бобовська, Віра Ворскло, Іра Романик, Юрій Бельський та Дмитро Романик.

Між іншим, Віра Ворскло з великим запалом прочитала й свого нового бадьорого вірша "Михайлові Ситникові", що починається словами:

"Ви чули про втрату болючу?
Дочасно загинув співець,
Що ніжно оспівував кручі
І села, стежки і чебрець",

а закінчується закликом до всіх поетів:

"Поети малі і великі,
Із сліз не складайте вінків.
Він смертю своєю покликав
Складати пісні гомінкі".

Після закінчення офіційної частини всі присутні ділились одне з одним за чаєм в окремій кімнаті своїми враженнями від щойно прослуханих, перейнятих безмежною щирістю, Ситникових поезій, а дехто — приємними спогадами про недавні зустрічі з ним. Потім дружньою громадою повернулися до залі і знову слухали мало не до дванадцятої години різні поезії, що їх охоче понадпрограмово деклямувала Іра Романик.

Наступні козубівські вечори так само були цікаві, але ми їх не розглядатимем, тільки подамо назви. Це були згадуваний уже ювілейний "Вечір письменника-піонера Семена Ковбля" і вечір демонстрування опери Миколи Лисенка "Тарас Бульба", записаної на звукову стрічку кілька років тому в Чікаґо. Оперу демонстрував балетмайстер Д. Чутро, він же записав її на стрічку і брав активну участь у постановці, тобто готував танки. Про саму оперу й Лисенкову музику вже написано дуже багато, отже, ми скажемо кілька слів тільки про виконавців. Насамперед добра оркестра і хор. Добрі також і співаки, хоч мало не всі вони чужинці і співали з помітним акцентом. Щождо арій Тараса Бульби й Андрія, то виконані вони прекрасно, не можна нічого закинути.

ВАР. Г-ИЧ

ПРОФЕСОР ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ ОБРАНИЙ НА ПРЕЗИДЕНТА УВАН

Професор слов'янської філології в Колюмбійському університеті (Нью-Йорк) Юрій Володимирович Шевельов, відомий нашим читачам більше під псевдонімом Юрій Шерех, дійсний член Української Вільної Академії Наук обраний на президента цієї найповажнішої української наукової установи на еміграції.

Вибори відбулися 24 жовтня ц. р. Тепер до цих виборів прилучились і ті дійсні члени УВАН, які не змогли приїхати в Нью-Йорк — вони виявили свою волю листовно.

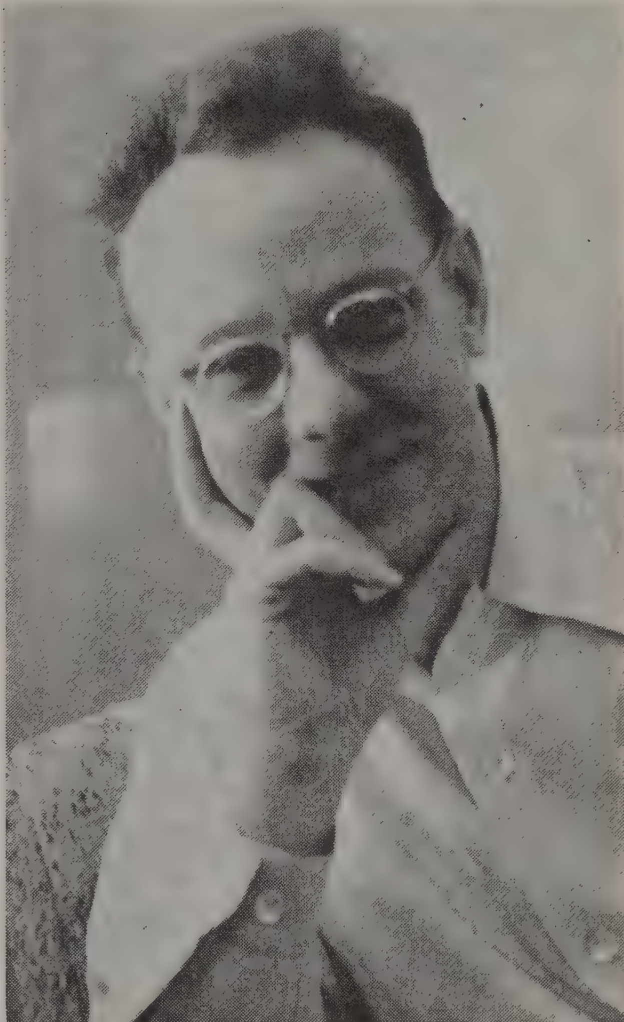
Як уже відомо нашим читачам, проф. Ю. Шевельов до війни викладав у Харківському університеті, де він був доцентом, у час еміграції його запросили на викладача в Люндський університет (Швеція), із Швеції він переїхав як професор в один з найкращих американських університетів — Гарвардський. Від 1954 року Юрій Володимирович працює на посаді професора слов'янської філології в Колюмбійському університеті в Нью-Йорку.

УВАН по смерті свого президента Михайла Олексійовича Вєтухова переживала "кризу безвластя", яка тепер успішно розв'язана, бо Юрій Шевельов — не тільки дуже шанована людина між українськими й американськими вченими, а людина, шанована величезною більшістю українського громадянства на еміграції. Крім того Юрій Шевельов, хоч загалові еміграції більше відомий як блискучий критик і публіцист, дуже визначний вчений-філолог. В американських наукових колах про нього говорять як про найвизначнішого філолога нашого часу.

Тепер Юрій Володимирович Шевельов працює над великою науковою працею про походження української мови. Праця має вийти англійською мовою. Щоб він міг працювати науково, Колюмбійський університет звільнив його на рік від читання лекцій в університеті.

Від імені всіх наших співробітників і читачів вітаємо Вас, дорогий Юрію Володимировичу, з обранням на президента УВАН, тішимось, що Ви цей почесний і відповідальний обов'язок на себе взяли, і бажаємо Вам найкращих успіхів на цьому відповідальному становищі!

Редакція

Президент УВАН Ю. В. Шевельов.

А ТЕРОР ТАКИ ПРОДОВЖУЄТЬСЯ...

"Нові Дні" частині нашої еміграції не подобаються від дня свого народження. Починаючи від 28 жовтня 1945 р. — день виходу першого мого маленького щоденника в Зальцбурзі, Австрія, я стало перебуваю під терором. Те, що я пережив за три роки в Австрії, просто не вкладається в жодну норму людської уяви. Хто не був на еміграції, той того ніколи не зрозуміє й не повірить, що це взагалі можливо. Перших два роки в Канаді, поки я відробляв контракт на фармі і "виводив у люди" "Гомін України", були цілком нормальними: певна частина еміграції мене дуже любила, низько кланялась, величала мене "паном директором", "редактором", "професором" і навіть "маґістром", бо "не можна ж отак просто сказати на вас Волиняк, ви ж таки вчена людина..."

Появилось перше число журналу — почалось усе знову: "вчені" пишуть про мене в журналах і газетах так, щоб "невчені" робили висновки і нищили "ворога народу". Яких погроз я тільки не мав! Наприклад, одержую анонімного листа, у якому мене кваліфіковано "більшовицьким аґентом" за те, що я в "Нових Днях" ставлю апострофи, які ті "вчені" зовуть "клинцями". І висновок: "Прийде ще час, що ми ті твої московські клинці позабиваємо між твої свинячі ребра!"

Як бачимо, має відбутись справжній "революційний чин"!

Пару років (періодично, щоправда) мене тероризовано анонімними телефонами і то з таким розрахунком, щоб я не міг виспатись: від 12-ої ночі до 5-ої години ранку!

Останнім часом посипались анонімні листи. Ось один найновіший, який я оприлюднюю, бо він написаний на замовлення редактора двомісячника "Київ" (Філаделфія) Пана Доктора Богдана Романенчука. Як відомо нашим читачам, Пан Доктор Б. Романенчук просто "списали" мене й Багряного з української нації. Ів. Багряного за те, що він талановитий письменник і голова УНРади, а мене за маленьке і цілком звичайне речення, у якому я сказав, що Ів. Багряного люди люблять. Оце і вся моя "національна зрада"... За це я удостоївся російської назви "Пєтька Пєтух", цитат із пісеньок сталінського придворного поета Лебєдєва-Кумача і взагалі виразних натяків, що той Волиняк людина дуже й дуже непевна... Звичайно, чекати довго не довелось: 15 жовтня ц. р. я одержав листа, у якому мені дозволено жити менше місяця, бо вже "10 ноября... я прийду і запитаю, то ти маєш дати звіт, бо інакше пуля в твій зарозумілий лоб-чоло".

Ще не думаю дру-
гого повідомлення
писати бо ми
в скорому часі
будемо віч на віч
а ця забавка буде
тебе дорого стояти
ще твоїх кілька років
або годинів що тобі
замишилось і я буду
посмотріть чи ти будеш
такий [illegible] як ти є тепер
як жиди говорили в Одес

Лист починається словами Пана Доктора Б. Романенчука: "До всезнаючого і геніяльного Пєтька Пєтуха..."

У чому ж мої "національні злочини"?

1. "Я згубив сім'ю через таких як ти,,. (нецензурна лінійка) і Багряних..."

2. "А Тарас Шевченко писав у своїх віршах, що за миску сочевиці, наші Волиняки і Багряні підуть на ослуги для старшого брата Хрущова і для молодшого Гомулки..."

3. "Ніхто так не пише, так не думає і так не робить, як Іван Багряний і його заступник Пєтька Пєтух Волиняк..."

А тому "ти... будеш щасливий, як умреш своєю смертю...", то краще "не веди в пропасть цілої нації, а себе на загибель". Лист кінчається словами: "Нічого собі не бажаю, тільки погратись з тобою. А ти можеш іздогадатися, як ця забавка закінчила б ся. А ми пограємось. Запам'ятай собі це".

Лист пересипаний брудною лайкою, писаний на обох боках великого канцелярського листа, а потім ще на двох сторінках листика з блокноту. На одній з них нема брудної лайки, то я тут друкую фото з цієї частини.

Лист писаний лівою рукою, навмисне малограмотно, навмисне не поставлено ком і крапок, навмисне невдало вжито московської брудної лайки, але літери "я" і "є" написані так, що жоден "східняк" їх до смерти так не напише! Та це маловажне, бо деякі вирази цілком видають походження автора листа: наприклад, "клянусь на Господа, що ти будеш моєю жертвою" — "східняк" обов'язково скаже "Клянусь Господом", "по цему світі", "буду посмотріть" і т. д.

Мені було б дуже неприємно, якби хтось із українців із західніх областей шукав у цьому моєї "ненависти до галичан" — у мене її справді ніколи не було. Але мушу ж я викривати злочинність і аморальність, мушу ж показати, з якої партії чи "середовища" вийшла отака людська потвора і наскільки він "віруючий і практикуючий християнин", коли клянеться "на Господа", що вб'є свого брата!

Мені здається, що було б дуже благородно, коли б самі ці наші чесні й порядні люди із західніх областей звернули увагу редакторам, що не можна так писати, щоб у наслідок їх писання ми одержували отакі листи. А хіба ж тільки я їх одержую?.. А хіба ж з одним з нас отак "погрались" і "позабавлялись", як оце погрожується мені? Хіба ж думаєте, що Віктор Петров-Домонтович таки гуляє по Москві, а не зогнив у бункері в Німеччині? Та й хіба ж тільки Віктор Петров? А чи ви думаєте, що якби я жив тепер не в Канаді, а в Німеччині, щоб оці "творці великого соборного чину" не боялись повиснути на шибениці, то я хіба ще жив би?

Хто ж може осмикнути тих редакторів, як не ви, порядні й розумні люди із західніх областей? Зрозумійте, врешті, що це знак гниття еміграції, яка має дуже важливі завдання: помогти нашому народові визволитись. Як же ми поможемо народові, як ми самі гниємо на пні! Бо хіба ж це не страшна гниль, як чесна людина подає руку тому, хто "клянеться Господом", що вбиватиме своїх братів по нації?

Може хтось подумає, що я боюсь цих погроз. Ні, мені тільки до смерти бридко... Скільки ж є галичан, які захоплені творами Івана Багряного і які найкращої думки про нього, а чого ж вони дозволяють невеличкій частинці оцих брутальників псувати кров цій до краю хворій людині?

Мені прикро згадувати, але ось недавно у "Нашій Меті" (орган Східньої дієцезії) видрукувано "відкритого листа" до мене, якого підписав наш же передплатник, педагог (з католицького об'єднання педагогів) п. Я. Козловський. У ньому обвинувачується мене в тих же "злочинах", що їх закинув мені й Пан Доктор Б. Романенчук. Наприклад: слово "райдуга" — русизм і я ним калічу наших дітей... Мало того, він обвинувачує мене ще й у тім, що

кілька років тому він мене анонімно обвинуватив за це саме в тій же газеті, а я й досі "не виправдався"... Так ніби прокурор обвинувачує, а не виправдуєшся, то "под стенку" і все. А це ж погана провокація, бо я хоч і не відповідав анонімові з "Нашої Мети", але відповідав іншим таким "грамотіям": я їм радив заглянути у словник Уманця і Спілки і почервоніти. Не тому радив цей словник, що він найкращий, а тому, що він виданий не в Києві, Харкові чи Одесі, **а у Львові і ще й у 1897 році,** якщо мені не зраджує пам'ять, бо я його під руками зараз не маю. Врешті, подивіться **в усі** буквально словники, а тоді обвинувачуйте мене в "зраді народу".

Не можу ж я пояснювати також п. Козловському, що слово "універсальний" не російське, а латинське: "універсаліс". Не можу йому відповідати взагалі, бо лист має провокативну мету. Напр., він пише, що я намагаюсь образити католиків, додаючи завжди до імені єпископа слово "католицький". Перш за все, відколи слово католик для католика стало образою? І мушу ж я сказати, про якого єпископа йде мова: православного, католицького, протестантського, чи, може, про свідка Єгови навіть... Я це роблю завжди. Ось приклад із "Нових Днів" ч. 107 (вересень ц. р.), стор. 18, яке вийшло раніш від числа "Нашої Мети" з листом п. Козловського і я не написав, так спеціяльно, щоб "виправдатись:

> "У конґресі узяли участь найвищі достойники українських церков: митрополит Української Православної Церкви д-р Іларіон, який був поза Вінніпеґом, прислав спеціяльного листа й благословення конґресові, а митрополит Української Католицької Церкви, Максим, вітав конґрес особисто".

Скажіть же, будьте ласкаві, чим я тут образив католицького митрополита і католиків взагалі? Чим я їх принизив? А чого ж мій митрополит не гнівається, що я його назвав православним? Я певен, що він гордий з того. І я також. Чого ж п. Козловський вважає собі за образу, як його назвуть католиком? Хіба образа в тім, що я митрополита Іларіона згадав першого, а митрополита Максима після нього? То знайте, що митрополит Іларіон: 1. Старший віком, 2. Старший хіротонією, ну, а 3. Він митрополит моєї церкви, то хіба ж я не маю права його більше шанувати і згадати його першим?

Хіба, пане Козловський, ми не знаємо, чого Ви листа послали не в "Нові Дні", а в "Нашу Мету"? Ви ж прекрасно знаєте, що я його був би видрукував у журналі, бо я завжди ті листи, у яких мене "б'ють", друкую. Хіба ж Косач не може бути доказом цього? А послали Ви свого поганого провокативного листа в "Нашу Мету" тільки тому, щоб налякати батьків, щоб вони не купували дітям моїх підручників.

Голубчику! Та Бог з Вами! Та вчіть ваших дітей і далі за підручниками, у яких нещасних дітей питається "Чого сніг білий?" (Поясніть же мені темному й непросвіщеному, чого він білий? Хіба тому, що не чорний...), учіть їх і далі, що "чужоземне слово "отара" по-українському перекладається словом "банда"; а "чужоземне" слово "горище" по-українському буде "чердак", а також "чужоземне" слово "цуратися" українською мовою означає "стидатися" і т. д.

Учіть, але не провокуйте редакторів, не провокуйте поважного католицького органу, бо це... не чесно. І не порядно. І небезпечно, бо я завтра можу одержати такого листа, як оце одержав у наслідок Романенчукового під'юджування чорних сил, ну, і як тоді це все виглядатиме, як я буду змушений друкувати фото того листа? Хто на тому потерпить: Ви чи хтось більший за Вас? Чого Ви про це не подумаєте?..

Кілька років тому, як "Нові Дні" друкувались у друкарні оо. Василіян, такі листи писались у Рим. У наслідок тих листів оо. Василіяни змушені були виповісти мені друк. Чорні сили були певні, що Воляняк уже не видрукує ні журналу, ні шкільного підручника. Прорахувались — читачі помогли, я купив лінотипа і почав друкувати в поляків... І нічого ви мені, панове не зробите. Знайте, що я пережив Леніна й Сталіна, переживу й Вас — ви мене не знищите, а самі впадете, бо від отаких листів, як оце бачите на фоті, ви не станете ані розумнішими, ані порряднішими.

Editor. Pietra Wolyniak
Nowi Dni, Box 452. Term
Toronto Ont. Canada

А наших читачів (в першу чергу з Торонта) дуже прошу помогти мені виявити автора цієї підлої анонімки. Мусимо його покарати за законами демократичної Канади, у якій людський спокій і життя оберігаються законом не тільки юридично, а й фактично. Знайти його легко, бо він хоч і "вчений", але таки не дуже розумний і він досі напевно комусь похвалився своїм "революційним соборним чином". А фахівці-детективи, які розглядали цього листа, запевнили мене, що писання лівою рукою ніяк не заважає їм порівняти письмо і ствердити автора його. Врешті, друкую фото з цього листа саме за порадою людей дуже тямущих у цих справах. Якщо кілька сот наших читачів з Торонта звернуть увагу на письмо усіх своїх знайомих, то ми його напевно знайдемо. Це буде справді добре діло. Якби я мав кілька сот долярів, то його вже досі знайшли б, але я їх, на жаль, не маю.

Зверніть увагу, що автор листа по-англійському грамотніший, як по-українському, а тому не шукайте його між "мужвою", як такі панки привикли звати простих порядних людей — шукайте його між "панами".

Не думайте, що то тільки мене скубуть: при першій нагоді скубнуть кожного з вас. Це справа загальна, бо як щось погане лежить серед вулиці, то

його треба гуртом скинути в яму й загребти землею, щоб не пахло... П. Волиняк

Тепер ще пару слів до о. Петра Хомина, редактора "Нашої Мети". Дорогий отче і шановний колеґо! Повірте, що кажу щиро: не маю жодної претензії, ні жалю до Вас, ні до видавця "Нашої Мети". Дякувати Богові, я сам редактор і знаю, що часом ми мусимо друкувати навіть те, чого ніяк не хочемо. А коли я не відповів п. Козловському у Вашому хорошому часописі, то зовсім не тому, що я зневажаю Ваших читачів — ні, я до них ставлюся з найбільшою повагою, але Ви самі навряд чи відповідали б на такі листи, якби були на моєму місці.

П. Вол.

КОНЦЕРТ ЛЮБО МАЦЮКА В ТОРОНТІ

25 жовтня ц. р. у залі "Українського Дому" в Торонті виступив із власним концертом Л. Мацюк, відомий співак із Бразилії.

У програмі концерту були пісні та арії з опер — українські і чужі. З українських композиторів були "традиційні" вже для еміґрації О. Нижанківський, Я. Лопатинський, Д. Січинський, Шуть, Гнатишин. У майже всіх творах цих композиторів чується багато "сльозливости", яка інколи (особливо в текстах!) переходить у міщанське стогнання. Наприклад, "Бабине літо" Січинського (маємо на увазі текст) іде просто в розріз з українським світосприйманням — це пісня чужа, чужа, чужа українцеві! Українець, якщо він не російський чи польський міщух, любить осінь, бабине літо викликає в нього тиху спокійну радість.

Уявіть собі осінь. Синє високе, високе небо, жовті, трохи потемнілі стерні, у повітрі бринить сонце, у садах сині, аж чорні сливи, десь тонко пахнуть пізні яблука, на баштанах жовті, аж червоні, гарбузи, а часом ще лежать і темнозелені з білим — найкращі в світі! — кавуни-кримки, чудові яскравозелені отави на левадах... А над цим усім, у золоті сонця, білі, білі павутиночки!

І от коли ви млієте від радости, спостерігаючи родючу, соковиту осінь, якась хвора істота виходить у степ і починає співати міщансько-сльозоточивого романсика про осінь-старість, про опале листя, яке ніколи не вернеться на гілляку і т. д. Ви глянете на нього й подумаєте:

— Нещасна людина! Хвора смертельно, бо вона глуха і сліпа на велич нашої природи, вона не бачить плодючої осени. Це напевне якийсь нещасний чужинець, хай іде собі з Богом!

Так воно і є: це чуже стогнання, яке нічого з українським мистецтвом не має. Якби наші поети й композитори уміли читати Хвильового, Яновського, Любченка, Осьмачку, Багряного, Тичину ("Осінь така мила, осінь така славна. Осінь матусі у горщику їсти несе..." — цитую з пам'яті), то перші не писали б таких поезій, а другі не компонували б до них музику...

Цього разу здивував мене Гнатишин: його "Ой ду-ду-ду..." має таку багату мельодію, це річ настільки українська, у ній стільки душі й сили, що просто дивуєшся, як композитор, який здебільша працює на чужій худосочній мистецькій основі, міг за хорошу і цілком здорову народню пісню взятися. Звичайно, що публіка, хоч як її й не псують чужою міщанською сльозоточивістю, відразу відчула справжнє мистецтво і Л. Мацюк мусів цей твір повторити.

Новиною для Канади був А. Рудницький ("І ти воскреснеш, Україно!" на прекрасний текст В. Сосюри). Треба сказати одверто, що твір композиторові не вдався: мелодії нема, сама техніка. Я хотів себе перевірити. Питаю Л. Туркевича (акомпаніятор): — "Що ви скажете про цей твір?" "Подивіться на цей аркуш — тут більше бемолів, ніж нот!" Слухачам байдуже до техніки — їм дай справжню музику. Шкода, що композитор не був у залі — це була б йому добра лекція.

Л. Мацюк не обмежується галицькими композиторами — він намагається оновити репертуар: Косенко, Майборода, Зноско-Боровський і навіть один з наймолодших київських композиторів Сидоренко — свідчать про уважне співакове ставлення до репертуару.

Голос у Л. Мацюка — м'який ліричний тенор, який надається лише для виконання камерних творів. Його голос особливо добре звучить у піяно та піяніссімо. Добрий віддих і добра дикція помагають співакові донести твір до слухача і заставити його сприймати твір без напруги.

Л. Мацюк тенор виключно ліричний. Дуже добре, що він це розуміє і відповідно складає програму.

Не радили б ми співати "Маму" — засмічування нашої музики чужою джазово-танґовою сльозоточивістю — значить нищити добрий смак слухачів, привчати їх до чужого, взагалі — це руйнування нашої національної культури. То нічого, що пані й "панєнки" (деякі з них ходять у штанах, мають вуса або й порядні лисини) охають і ахають, слухаючи цей "шедевр" — це тільки свідоцтво їх низької музичної культури і втрати національного ґрунту взагалі. Майбутнє в музиці належить нам. Цього ніколи не можна забувати. Не заблукуймо в чужі завулки, бо зайдемо у сліпу вулицю, у якій давно стоїть музична Европа і де остаточно розбили лоба американці.

П. ВОЛИНЯК

Друга виставка УСОМ у Торонті.
Маляр П. Маґденко перед своїми картинами.

Подвоїмо кількість передплатників журналу до його 10-річчя!

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Високоповажаний Пане Волиняк!

Шлю чека на 20.00 долярів і прошу їх розподілити так: на маю передплату на 1960 рік — 3.50, оправлені річники "Соняшника" — 6.50, на двох нових передплатників — 7.00, 3.00 — на розбудову журналу.

Бажаю, щоб Ваш заклик увінчався справді таким небувалим успіхом, щоб справді сталося "чудо" — щоб "Нові Дні" подвоїли число своїх передплатників.

З щирою повагою

Петро ПАУШ, Едмонтон, Канада

Вельмишановний Петре Кузьмовичу!

Приєднав і я одного передплатника на "Нові Дні". Даю його адресу, шліть журнал — хай буде ближче до "чуда" — до подвоєння числа передплатників.

З привітом

В. КОЛЬКІН, Гамільтон, Канада.

Шановний п. Волиняк!

Приєдную одного передплатника. Адресу і гроші додаю. Разом шлю на пресовий фонд 1.00 дол.

З повагою до Вас

В. ЖОВНИН, Міннеаполіс, США.

Поважаний Пане Редакторе!

Шлю Вам поштового переказа на 6.00 дол. і прошу розподілити їх так: На розбудову журналу 2.00 і на нового передплатника, адресу якого додаю, — 4.00 дол.

Бажаю нашому журналові дальших успіхів, а з нагоди десятиріччя його — подвоїти число передплатників. А Вам, пане редакторе, дякую за дбайливість, з якою редагуєте й видаєте журнал. Хай Господь помагає Вам і в майбутньому.

З пошаною Олекса ОГОРОДНИК, Трентон, США.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Аби подвоїти число передплатників "Нових Днів" пані М. Зеленська передала через мене 8 дол. і просить слати журнал двом новим передплатникам, адреси яких додаю.

Від мене — 2.00 дол. на розбудову журналу.

З пошаною

А. БЕСАРАБЕЦЬ, Річмонд Гіл, Н.-Йорк, США.

Вельмишановний пане редакторе!

У цьому листі висилаю 12.00 дол. З цього прошу відрахувати 7.50 дол. на передплату "Нових Днів" (на 1960 р.) і "Соняшника", за два доляри вишліть дитячих книжечок для дошкільного віку, а 2.00 даляри на розбудову журналу.

На великий жаль, не маю можливости приєднати нових передплатників, тому, що всі друзі передплачують "Нові Дні", а передплатити для сторонніх людей не можу, бо живу лише на пенсії.

З великою приємністю завжди читаю Ваш журнал. Дай Вам Боже, здоров'я на довгі роки, аби Ви й далі працювали для українського народу.

З щирою до Вас пошаною

д-р О. ОДРИНА, Філядельфія, США.

До редактора "Нових Днів", П. К. Волиняка:

Шлю поштового переказа на 4.00 дол. за нового передплатника..... Цим приєднуюсь до кампанії подвоєння числа передплатників, або, як Ви кажете, до творення "чуда".

Щасти Вам, Боже!

З привітом

Федір КОРСУНЬ, Філядельфія, США.

Шановний Пане Волиняк!

Шлю гроші і адресу людини, що довший час перебуває у лікарні у Франції. Прошу слати йому "Нові Дні" і кличу всіх наших читачів подвоїти число передплатників нашого жугналу. Тільки ми, читачі, можемо журнал утримувати й поліпшувати його.

Я читаю "Нові Дні" від першого числа. І то читаю "від дошки до дошки". А Вам, п. Волиняк, і Вашим співробітникам дай, Боже, кріпкого здоров'я й непохитности, щоб ми мали змогу читати "Нові Дні" ще й наступних десять років!

З великою до Вас пошаною

Ів. К-КО, Торонто, Канада.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Виконуємо ухвалу Першої вчтельської конференції Східньої єпархії УГПЦ в Канаді і вводимо в школі при парафії св. Івана в Ошаві усі підручники Вашого видавництва.

Щоб підтримати видавництво "Нові Дні" замовляємо ці книжки безпосередньо у Вас: вишліть.... разом 52 книжки на суму 63.50 дол. Гроші шлемо разом з цим листом.

Бажаємо успіхів у добрій і корисній праці!

З щирим привітом,

Олександер СОСНА, Гр. ЛИСИЦЬКИЙ, Ошава, Канада.

Вельмишановний пане Волиняк!

З нагоди надходячого 10-річчя "Нових Днів" шлю 10.00 долярів на зміцнення фонду дальнішого їх видання. Шукати кума або куму річ зайва і не солідна для такого журналу, бо ці особи здебільша нічого не читають, а робити їм "презент" за свій рахунок у той час, як вони мають "гауз", "кару" і капшук долярів — це просто псувати собі нерви. Може я помиляюсь — дай, Боже! Наш журнал мусить мати певних постійних і зацікавлених ним читачів, а не випадкову і тимчасову кількість їх.

Разом з цим хочу висловити кілька думок, обізватись до передплатників і прихильників "Нових Днів". Я закликаю всіх їх створити такі матеріяльні можливості (п. Волиняк, не здвигайте брови!), щоб у дальнішому наш місячник не існував "на дієті" 32-ох сторінок, а виглядав трохи солідніше — примірно сторінок 150—200.

Це було б справжнє чудо нашої національної свідомости і поширення нашої культури. Це дало б змогу друкуватись більшій кількості письменників, вчених та критиків. Газета живе лише день, а кожне число доброго місячника зберігається довгі роки і принесе користь навіть наступному поколінню. Я враховую великі труднощі не лише матеріяльні, а й технічні: реда-

гування, підбору відповідного матеріялу і т. д., але при упертому бажанні всіх і за допомогою шановного п. Волиняка, у здібності якого ми всі віримо, — ми змогли б цього добитися. Давайте, панове, подумаємо над проблемою створення ліпших умов розвитку української культури і ми тоді усунемо все примітивне, що буйно поросло сьогодні у вигляді якогось "парафіяльного чортополоха".

Та поки ця думка дійде — чи не дійде до тих, кому це належить розуміти, я хочу побажати Вам, шановний Петре Кузьмовичу, здоров'я та успіху у дальшій Вашій культурно-громадській праці на користь нашому народові!

Микола Кушнарів, Баффало, США.

Шановний Петре Кузьмовичу!

Шлю передплату за себе, 1.50 на розбудову і 3.50 за нову передплатницю, якій прошу висилати журнал із жовтня місяця.

З пошаною

Віра Нечай, Монтреаль, Канада

Дякую всім тим, що на наш заклик таки відгукуються. Сподіваємось, що відгукнуться всі наші читачі.

Цікаву думку висунув п. М. Кушнарів. То Ваша справа, пане Кушнарів, але я не зовсім погоджуюсь з Вами. Я, правда, цілком згоден, що платити за людину, яка не то що бідніша за Вас, а ще, може, й багатша, таки неприємно. Але не думайте, що то всі платять, хто тільки когось приєднав — ні, багато платять самі. Треба тільки часом збештати чоловіка, що ти, мовляв, не бідніший за мене і не дуже то й розумніший (хіба що хитріший!) і тобі просто не личить не мати в хаті журналу. Ви знаєте, що така розмова, як правило кінчається повним успіхом. Тільки треба тут же, на місці УЗЯТИ гроші і вислати їх. Не візьмете грошей і адреси, не пошлете самі їх, то на 99% розраховуйте, що Ваша "місія" не вдалась: пообіцяє і не зробить!

Згоден, що треба мати сталих і надійних читачів. Так, але повірте, що велика частина з цих приєднаних розсмакує і ПРИВИКНЕ до журналу. Частина відпаде, якщо їм через рік не нагадаєте.

Я вважаю, що кампанія ще не почалась, а все таки 44 нових передплатників люди приєднали, а трохи ще й пожертв надійшло. На такий мінімальний бюджет, як мають "Нові Дні", це чимала підмога. Не забувайте, що за цей час надійшло поверх десятка нових передплат "самочинно": здається, що журнал останніми місяцями почав більше подобатись декому.

Але в кожного читача нашого є знайомі, куми всякі і т. д. От іде Різдво, будете щось їм дарувати, а вони фактично все мають. То чому б не "покарати" їх передплатою на журнал чи бодай не замовити для них якийсь річник "Нових Днів" чи "Соняшника" в оправі? Цим Ви ширите культуру (Ануж загляне коли в книжку!!!), підтримуєте видавництво, і позбуваєтесь клопоту вибирати подарунок.

Створити фонд... Хороше діло, але... безнадійне. Крім того, не можна цього вимагати ні від кого: жай Бог боронить це робити! Я відразу поставив це питання інакше: хочеш знайти передплатника чи заплатити за когось, то ти чудова людина. А не хочеш, а платиш лише за себе — ти теж прекрасний!

"Нові Дні" коштують лише ОДНОГО ЦЕНТА на день. Якщо хтось заробляє десять долярів денно (це мала платня, бо заробляють же значно більше!), то дай на журнал лише ОДНУ ТИСЯЧНУ твого заробітку! Навіть останнього скупердягу можна намовити (збештати добре і порахувати йому!) на таку "величезну жертву" для підтримки нашої культури на чужині. Треба тільки взятися за цю справу всім: одну тисячну чи одну двотисячну, а інколи й одну тритисячну частину свого заробітку дасть і найгірша людина під сонцем, якщо з ним хтось добре (не полінується і не погордує!) поговорить.

Ану спробуйте! Побачите, що вийде!

РЕДАКЦІЯ

ДОРОГИЙ РЕДАКТОРЕ!

Кажіть, що хочете, але мені таки дуже не подобається термін "казачішки", що його вжив добродій В. Чапленко в своїй рецензії на спогади Василя Іваниса Стежками життя "Нові Дні", V, 1959, ст. 19). Таких термінів залюбки вживає "старший брат", щоб висловити свою зневагу й погорду до всяких "інородців" і тому в його мові багато всяких "литвачишек", "полячишек", "казачишек", а також "милих" нам "хохленок" і "хохлушек". Але мені таки дуже незрозуміло, чому цього зневажливого московського терміну вживає український мовознавець, в українському журналі, у відношенні до козаків з "інших козацьких військ", тобто до козаків донських, терських, яіцьких, чи яких там. Незрозуміло мені не тільки тому, що український народ ніякими зневажливими термінами "інородців" не називає, але й також тому, що "казачишки", про яких мова в рецензії п. Чапленка, — це козацькі самостійники й друзі України та українського народу. Такі власне"козачишки" ходять з от. Білим на доповіді в українських товариствах. Мені, натомість, цілком зрозуміло, що існуванням таких козацьких самостійників повинен радіти кожний український патріот, а не зневажувати їх лайкою на московський лад, що вже й без нас, досхочу, роблять всякої масти московські єдинонеділимці.

Добродій Чапленко дивується, що кубанські козаки вважають козаків інших козацьких військ — "братами". Дивуватися можна, але, насправді, нічого в тому дивного немає. Спільний усім козакам устрій, побут, спосіб життя, у якому таку важливу ролю відогравала постійна служба в козацьких частинах колишньої імперської, а тепер більшовицької армії, споріднювала козаків, не зважаючи на мовні різниці, не тільки між собою, але й зі степовими (калмики) чи горськими (черкаси) народами, що вели подібний спосіб життя. Але крім цих атрибутів, скажімо за Чапленком, — "станової ідеології", існує ще історична свідомість, історичні традиції. Історичні традиції кубанського й донського козацтва — це традиції перманентної дружби, яка почалася ще на світанку існування Запорізької Січі й Великого Війська Донського (приблизно XIV ст.) і тривала до часу, коли на обидва війська поклав свою руку ворожий обом московський імперіялізм. Бо ще перед тим, коли донські козаки в армії Текелія маршували на Запорізьку Січ (1775), були спільні (морські) походи запорізьких і донських козаків на турків і татар, була участь донських козаків у визвольних війнах за гетьмана Богдана Хмельницького і така ж участь запорізьких козаків у всіх повстаннях козацьких проти Москви (Разін, Булавін, Пугачов). І був на Запорізькій Січі постійний курінь "Донський" як теж була чимала участь запорізьких "черкасів" у побудові козацької держави над Тихим Доном, що проявилася в назві її столиці

("Черкаськ"), у прізвищах донських отаманів (Митя Черкашенин), у народньо-демократичному устрої, що як око до ока був подібний до устрою Запорізької Січі (козацька рада, що для нарад уставлялася в коло (звідти назва: донський "круг"), виборні отамани, що відповідали перед радами, подібні старшинські чини (хорунжий, сотник, осаул, полковник), регалії, клейноди тощо). Цього всього з історичної свідомости не вимажеш, історичних традицій не перекреслиш і почиттів братерства між кубанськими й донськими козаками не знищиш, навіть як ти сам Микита Хрущов, а не тільки якийсь там еміґрантський козакофоб.

І ще мені, дорогий Редакторе, дуже не подобається оця легкість, з якою добродій Чапленко віддає донських козаків (у нього "дінських") москалям, Московії, московському імперіялізмові. Можу сказати, що віддає їх проти волі самих же донських козаків, а все, мабуть, тільки тому, щоб мати змогу приєднати до України козаків кубанськких. Оцей "давнтавнський" підхід п. Чапленка до геополітичних проблем Північного Кавказу шкідливий тому, що він не подає рецепти, як, узагалі, виелімінувати московський імперіялізм з Північного Кавказу і як забезпечити східні кордони української держави, якщо б вона створилась, наприклад, на території сучасної Українськокї РСР, отже, на північ від бесейну Чорного моря. Лівий фланг такої самостійної української держави був би забезпечений пасмом Карпатських гір, а що з правим флангом? Через приявність московської імперіяльної сили в перешийку між Чорним і Каспійським морем, оцей правий фланг завис би у повітрі; державні кордони України з Московією з 700 кілометрів довжини (північний кордон), поширилися б ще на 1,100 кілометрів і продовжувалися б на 1,800 кілометрів. На цій довжині кордонів (1,800 км), Україна сусідувала б з Московією від півночі і від сходу, отже була б узята в два огні, що завжди створювало б загрозливу небезпеку в її історії. Така загрозлива небезпека для України заіснувала після упадку Булавинського повстання на Дону (1708), коли Москва, остаточно, оволоділа Доном, і в наші дні (1919 р.), коли відроджена Українська Народня Республіка впала в наслідок комбінації наступу червоних московських сил від півночі і білих московських сил від сходу. Цій комбінації не могли протиставитися збройні сили молодої української республіки, тим більше, що вони були осамітнені в боротьбі проти білого й червоного московських імперіялізмів.

Оцій зловіщій комбінації загрози від півночі і від сходу ніяк не протидіє концепція п. Чапленка, яка пропонує "патріотичну" розв'язку: приєднання Кубанщини до України і "десінтересман" у відношенні до Дону й інших козацьких земель.

Поперше, навіть найбільший еміґраційний імперіяліст і "соборник" не міг би обстоювати приєднання цілої Кубанщини до України. Кубанська область, що в рр. 1918—1920 творила самостійну державу з власною Законодатною Радою (парляментом), урядом, виборним отаманом (головою держави), армією, адміністрацією тощо, яка мала свою Конституцію й вислала власну делеґацію на Мирову конференцію в Парижі, обіймала передвоєнну козацьку Кубанську область (областями називалися "губернії", заселені, головним чином, козаками) і Чорноморську губернію, яка була царатом штучно відділена від Кубанської області. Обидві області, у складі самостійної Кубанщини, нараховували 88.865 кв. км. обширу та 2,447.000 населення з чого було 1,339.430 кубанських козаків, 887.340 "іногородних" (Чапленко каже "городовиків" — москалів та українців), 83.125 черкесів, 45.000 тюрських народів, а решта припадала на інші народи (вірмени, німці, білоруси, грузини), що жили на цій території. Справа, одначе, в тому, що не всі кубанські козаки були "чорноморцями", тобто козаками українського походження, нащадками запорожців і козаків, переселених в XIX ст. на Кубанщину з Лівобережної України. Значна частина кубанських козаків була "лінейцями", тобто, головно, колишніми донськими козаками, що були поселені на Південній Кубанщині на різних оборонних "лініях". До 1861 року, оці "лінійні козаки" творили окреме козацьке військо і тільки в цьому році вони були об'єднані з Чорноморським козацьким військом (у Північній Кубанщині) в єдине Кубанське козаче військо (ККВ). Розмежувальною лінією між обома групами кубанських козаків була р. Кубань. З поданого мною числа кубанських козаків (1,339.430) — приблизно 820.000 були "чорноморцями" і 520.000 "лінейцями" (мій обрахунок зроблений на підставі кількости козацьких частин, що їх "чорноморці" й "лінейці" виставляли). Але, щоб краще ще представити національний склад Кубанщини, я подаю ще вислідн перепису з 1926 року, які, загально, вважається за об'єктивні й достовірні. У цьому переписі не зазначувано, окремо, козаків, бо такої "національности" більшовицькі переписи населення не визнають, а тільки росіян і українців. Отже, в 1926 році, Кубанщина в тих межах, в яких вона була самостійною державою в 1918—1920 рр., мала 3,038.022 населення, в тому українців — 1,418.820 (46.7%), росіян — 1,358.996 (44.7%) та інших — 260.206 (8.6%). Все ж таки, українське населення було зосереджено в Північній Кубанщині (на північ від р. Кубань), де воно становить більшість населення (915.450 або 61.5%) і мало його в Південній Кубанщині (503.370 або 32.5%), де воно становить меншість.

Отже, з "давнтавнських" імперіялістичних позицій можна приєднувати до України тільки "Кубань — українську землю козачу", про яку гарну книжечку, колись, написав ред. Петро Волиняк, якого добрі чи лихі судьби загнали туди навчати кубанських козаченять української мови. Оця українська Кубань положена на північ від р. Кубань і вона становить тільки половину того державного твору, що в роки революцій визначив себе, як самостійний державний твір з власною конституцією й власною державною мовою, якою були мови українська, російська та черкеська. І було б глибокою помилкою думати, що цей державний твір — Кубанська народня республіка була такою, чи іншою частиною російської біло-вардійщини, що засіла тут зі своїми генералами, міністрами, "государственними советніками" і всякою іншою реакційною наволоччю. Це тільки "мудра" Антанта, що всеціло поставила на білоґвардійського коня, призвела до того, що між козацькими державами (Доном, Кубанню, Тереком) існував союзний договір з російською Добрармією і деякі козацькі армії були підпорядковані, для спільної боротьби проти більшовиків, у стратегічному відношенні, під "Главное командование вооруженных сил Юга России", очко в голові "мудрої" Антанти. Кажемо "деякі козацькі армії" — бо не всі: Донська козацька армія зберегла свою незалежність до кінця, не зважаючи на натиск Антанти,

яка хотіла підпорядкувати ген. Денікінові не тільки козаків, але й навіть Республіку горців і Грузію.

Коли ж, отже, існувала Кубанська народня республіка, яка до бою проти більшовиків (на жаль, теж і проти українців!) вислала на фронт 120.000 армію, то чи не краще було б усім імперіялістам і "соборникам" на давнтавні спитатися, насамперед, кубанських козаків, чи вони хочуть приєднуватися до України? Чи не краще було б нам, які прагнемо визнання в цілому світу наших державнотворчих актів 22 січня 1918 і 1919 рр., визнати також державні акти й конституції козаків кубанських, донських, терських та інших? Зокрема, чи не випадало б нам, українцям, визнати проголошення Законодатною Радою в Катеринодарі самостійности Кубані 16 лютого 1918 року та проголошення Донським кругом самостійности Дону — 5 травня 1918 року та акту об'єднання Кубані, Тереку й Дону схваленого Верховним Кругом Кубані, Тереку й Дону в дні 5 січня 1920 р.?

Відновлення козацьких держав на Північному Кавказі було б в українському інтересі, бо вони творили б "санітарний кордон" для України від сходу. У ніякому разі, такого, "санітарного кордону" не створить український "мостовий причілок" на Кубані, оточений, з усіх сторін, ворогами. Але, коли вже приєднання цього "мостового причілка" на Кубані до України має відбутйся за "відступлення" донських козаків Москві, то така "проєкція" межує вже дійсно з політичною гумористикою, яка, на жаль, може мати (як кожна невластива гумористика) трагічні наслідки. Ми ж, на східному кордоні України, творимо собі ворога там, де ми маємо друзів. Це була б розв'язка справді у стилі гітлерівської "геніяльности!"

Донські козаки — не москалі і немає потреби їх віддавати Москві на поталу. Це свободолюбивий козацький народ, який здавен-давна жив і живе за законами свого "козачого присуду" і, як співається в старовинній козачій пісні:

> Но и горд наш Дон, Тихий Дон, наш батюшка,
> Бусурманину он не кланялся,
> У Москвы, как жить, не спрашивался —

був самостійною, незалежною державою, яка не кланялася бусурманам і не питалась у Москви, як жити. Звичайно, про саму ріку Дон важко було б казати, що вона кланяється бусурманину, або питається в Москви, як жити, ідеться, отже, про державу. Але й московські царі також визнавали цю незалежність. Грамота від 18 березня 1614 року була від московського царя заадресована так: "На Дон, в нижние и верхние юрты отаманам Смаге Степанову да Епихе Родилову и всем атаманам и казакам Донским, низовым и верховым.... и всему вашему великому Войску" і вона, сама по собі, каже дуже добре, що своїм військом, московські царі козаків не вважали. У самій же Москві, від Донського війська було завжди своє посольство, що називалося "Зимовою станицею".

Тричі піднімали донські козаки повстання проти московських царів і можна тільки шкодувати, що ці повстання, не зважаючи на великі, початкові успіхи, були невдачні. Для п. Чапленка може здаватися, наприклад, от. Степан Разін тільки волзьким розбишакою, що викрадає перських князівень з рідних палаців, а потім топить їх у Волзі під регіт п'яних козаків, але для об'єктивного дослідника — ця постать ясна. Це провідник великої визвольної війни донських козаків проти Москви, що тривала 4 рокик (1667—1671) і потрясла основами московської держави. Сам Степан Разін — це син отамана "Зимової станиці" в Москві — Тимофія Разіна, який дуже добре пізнався на Москві, коли на Донському крузі звітував про неї: "В Москве церквей да много, да Бога нет". Предки Разіних були втікачами з Новгороду, цього "Великого Господина Новгороду" — свободолюбивої, ганзейської респувліки, яку так жорстоко знищили московські царі, вигублюючи, знищуючи, депортуючи й примушуючи до втечі її населення. Мабуть таких втікачів з Новгороду було на Тихому Дону більше, бо навіть серед отаманів зустрічається їх, як ось Разіни, Вишата Васильев, відомий завойовник Сибірі — Єрмак Тімофєєвіч та інші.

В 1707—1708 рр. історія занотувала інше повстання донських козаків проти Москви — повстання під проводом отамана Кіндрата Булавина. Аж моторошно робиться на душі, коли подумаєш, як розгорнулися б події в Східній Европі, якщо б це повстання не було передчасним, якщо б воно зійшлося в часі з виступом гетьмана Івана Мазепи проти тієї ж Москви. Після невдачі повстання, донські козаки під проводом от. Некрасова вийшли на еміґрацію, на тоді ще черкесько-татарську Кубань. І власне з них, з некрасовців, кримських татар, башкирів і запорожців склав, 1711 року Мазепин осаул Самійло Герцик першу протимосковську спілку поневолених і загрожених поневоленням народів. За це й схопили московські людолови Самійла Герцика на вулицях Варшави й вивезли його до Москви. Не його першого і не його останнього.

В 1773—1775 рр. історія нотує останнє, потужне козацьке повстання проти Москви під проводом от. Омеляна Пугачова. Це повстання, яке почалося на Яїку (тепер р. Урал), де жили яїцькі козаки, але до яких приєдналися донські, волзькі й запорозькі козаки, а також башкири й татари, показується тепер в американських кінотеатрах в голлівудській версії повісті Ол. Пушкіна "Капитанская дочка" п. н. "Темпест" (Буря). Голлівудська версія, за Пушкіном, показує тільки соціяльний бунт "рашен" козаків проти цариці Катерини II, але це повстання в дійсності, мало глибший ґрунт, ніж тільки соціяльний. Це був, перш за все, бунт свободолюбних козаків проти московського централізму й абсолютизму, що сильною рукою почав придушувати традиційні козацькі вольності. Цікаво, що сам Омелько Пугачов, може виходець з України (Пугач), був донським, а не яїцьким козаком. Він походив з цієї самої Зимовницької станиці на Дону, що й Степан Разін.

В 1917 році, негайно після революції, донські козаки відновили свої вольності, скасовані 1708 року після поразки Булавинського повстання. Вибрали отаманом (до цього часу призначали отаманів з Петерсбургу, не завжди донських козаків) — ген. Каледіна, якого портрет поміщено в книзі спогадів В. Іваниса. Пан Чапленко нервується з цього приводу, бо, на його думку, ген. Каледін був "єдинонеділимцем" і засуджував "сепаратизм". Це було на Московській нараді літом 1917 року. Вдармося в груди, пане Чапленко! Чи в цей час наші державні й політичні діячі не засуджували також "сепаратизм"? Чи вони не засуджували його також пізніше? Чи не засуджували його навіть у наших державнотворчих актах, напр. в IV Універсалі? Хто з наших політичних діячів 1917 року був здеклярованим "самостійником" і "сепаратистом", хто не вважав тоді, що

кожний "сепаратизм" — це удар в спину революції?

У 1917 році, серед українських патріотів (це слово пишемо без лапок!) переважали "федералісти" над "сепаратистами" і нам це цілком зрозуміло. Може це було погано, але, що так воно було, то до цього причинилися об'єктивні умови. Не будемо говорити про них. Але мусимо згадати, що серед нас були не тільки "автономісти", "федералісти" і "самостійники", але були теж "малороси" з Общества им. Гоголя, які може найбільше напакостили в боротьбі за побудову української держави. І були "малороси" червоної фарби, які піднімали збройні повстання проти Армії УНР. Така була "расслойка" української інтеліґенції цих часів і було б дивно, якщо б, наприклад, у козаків було інакше. Серед них були теж "єдинонеділимці" чи пак козаки російської орієнтації (навіть українського роду, напр., кубанський отаман В. Науменко), були "федералісти", які бажали козацької автономії в складі всеросійської федерації і були здекляровані козацькі самостійники. Їх не бракувало на Кубані (Рябовол, Бич, Калабуков, Білий, Иванис), але й чимало їх було на Дону. Може й навіть більше, як на Кубані.

"Федералісти" 1917 року, і на Україні, і в козацьких республіках, еволюціонували в "сепаратистів" і це було також цілком закономірно. Самостійницька течія перемогла; у козаків вона перемогла, зокрема, на еміґрації. І ми не знаємо, куди б був еволюціонував перший вибраний вільними голосами після 1708 року донський отаман — ген. Каледін, бо він кінчив самогубством під впливом невдач Дону в боротьбі проти більшовицької Москви і до цього часу не цілком виявив себе, але ми знаємо, що його наступник — ген. П. Краснов, на еміґрації еволюціонував на козацького самостійника. Цей відомий, на еміґрації, письменник (автор роману "От двуглавого орла к красному знамени") і колишній донський отаман еволюціонував з "єдинонеділимця" в "сепаратиста'. "Ціле життя служив Росії", казав ген. Краснов козакам козацького корпусу німецької армії, "на кінець життя хай ще послужу рідному козацькому народові". Це не були голословні твердження: ген. Краснов ніяк не хотів підпорядкувати козацький корпус ген. Власову і його КОНРові не зважаючи на натиск з боку гімлерівського Райхсзіхергайтсамту, який, як колись Антанта на Деникіна, поставив всю свою ставку на Власова.

Ген. Краснов загинув, повішений у Москві (цього власника високих британських орденів видали бтитанці разом з 30.000 козаками, старшинами й генералами більшовикам), але козацький самостійницький рух продовжує існувати. Ідеал козацьких самостійників — це відновлення суверенних козацьких держав і їх об'єднання в єдину козацьку державу — Козакію згідно з актом об'єднання 5.1.1920 року. Особисто думаю, що цей ідеал козацьких самостійників не суперечить інтересам української держави, навпаки, існування козацьких держав на Північному Кавказі елімінує з нього сили московського імперіялізму й творить від нього побажаний "санітарний кордон" не тільки для України, але і для кавказьких республік (Грузія, Вірменія, Азербейджан, Республіка Кавказьких Горців). Таким чином, постання незалежних козацьких держав на Північному Кавказі (таке чи інше об'єднання — це їхня внутрішня справа) є в інтересі не тільки самостійної України, але й самостійних держав на Кавказі та у всьому Чорноморському басейні. Бо козацькі держави не тільки елімінують московську імперіяльну силу з перешийку між Чорним і Каспійським морем, від Кавказу, але теж і від Чорноморського басейну, де б ця сила могла своєю ногою стати, через Сочі й Туапсе, якщо б ми настоювали на приєднанні української Кубані до України і виявили незрозумілий брак інтересу до земель Донщини, Ставропільщини, Терщини й Південної Кубанщини.

Особисто теж думаю, що козацькі самостійники могтимуть зреалізувати свій ідеал у прихильних умовах. Зокрема зможуть це зробити, коли їх підтримає, — у боротьбі за осягнення цього ідеалу, — український народ, окрема українці, які живуть на Північному Кавказі. Разом з українцями, козаки творять на землях майбутніх козацьких держав більшість населення, яка вирішуватиме їхню долю, коли на цих землях встановлено буде демократичний лад і до голосу прийде народ, що є їх власником.

Ось так, дорогий Редакторе, бачите добре, скільки одно небачне слівце — "казачишка", викликало в мене "творчої енерґії". Надрукував майже що 8 сторінок машинопису. Робіть собі тепер з ним, що хочете.

На цьому кінчаю й здоровлю Вас щиро

Ваш Лев ШАНКОВСЬКИЙ,
Філядельфія, США.

М. БІДНЯК. ПОРТРЕТ МАЗЕПИ.

ДРУГА ВИСТАВКА УСОМ

Цього літа відбулася в Торонті друга чергова виставка образотворчого мистецтва, що її організувала УСОМ (Спілка Образотворчих Мистців у Канаді) з нагоди 300-річчя збройної перемоги гетьмана І. Виговського над москвинами під Конотопом і 250-річчя з дня смерти гетьмана І. Мазепи.

Виставка відбувалася в будинку "Просвіти" на вул.

Бетерст ч. 140, і тривала два тижні. У виставці брали участь 24 мистці, а саме: М. Бідняк, Д. Кравців-Ємець, М. Кравців, А. Кирилюк, І. Кубарський, Г. Новаківська, П. Магденко, Л. Палій, П. Сидоренко, А. Стебельська, А. Струвер, Ю. Тарнович, О. Теліжин, І. Шумська — з Торонта; С. Базюк, Ю. Буцманюк, І. Жмуркевич, І. Кейван, В. Добролі́ж — з Едмонтону; К. Антонович, Р. Коваль — з Вінніпеґу; Н. Ґеркен-Русова — з Монтреалю; М. Дмитренко — з Віндзору та М. Стеців — із Ст. Кетеринс.

Усіх картин на виставці було 61, із них 43 олійні, решта — аквареля, темпера, пастеля й туш. Була одна й мозаїка — "Христос" М. Дмитренка та дві скульптури "Жіноча голова" й "Чоловіча голова" (гіпс) А. Струвера.

На цей раз, як і на попередній виставці, експоновані переважно пейзажі (здебільшого етюди), портрети, натюрморти і трохи книжкової графіки. На жаль, малувато було творів на історичні теми, хоч саме гасло виставки зобов'язувало подумати над цим і мистців і упорядників. Загалом кажучи, малувато так само і путніх композицій. Щодо стилів, то переважав романтичний реалізм.

Щоб ознайомити читачів з творчістю наших мистців, уміщуємо кілька фотознімків із вищезгаданої виставки.

А. СТРУВЕР. ПОРТРЕТ ЖІНКИ

З НОВИХ ВИДАНЬ

ІВАН ГОНЧАРЕНКО, КОХАННЯ Й ОДРУЖЕННЯ. (Що потрібно для щасливого подружнього життя), стор. 84, в-во "Українські Вісті", Ульм, Німеччина, 1959.

ВАСИЛЬ І. ГРИШКО, МОЛОДА УКРАЇНА ПОРЕВОЛЮЦІЙНОГО СОРОКАЛІТТЯ ПІД СОВЄТАМИ, (Загальний огляд і деякі підсумки боротьби за молодь та боротьби молоді в підсовєтській Україні за 40 років (1918—1958), стор. 224, в-во "Україна", Н. Ульм, Німеччина, 1958.

У заголовку цієї хорошої книжки також зроблено помилку: замість "сороклі́ття" написано "сорокаліття".

Рекомендуємо цю книжку всім нашим читачам — це сьогодні чи не єдина в нас книжка на цю тему.

ВОЛОДИМИР ДОРОШЕНКО, "МАНІФЕСТ "РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ". Думки і кличі "Русалки Дністрової", доповідь на Філологічній Секції НТШ 19.9.1958 р. у Філадельфії і на Літературознавчій Секції УВАН 25.10.1958 р. у Нью-Йорку, стор. 20, в-во "Америка" (відбитка із газети), Філадельфія, США, 1959.

Слово Нью-Йорк також написано з помилкою!

ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО, РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ, антологія 1917—1933, Поезія — Проза — Драма — Есей, стор. 980, полотняна оправа, видав польський "Інститут Літерацкі", Париж, Франція, 1959.

Книжка гарно й культурно видана. Добрий папір, гарний друк, гарно оправлена. Ця книга мусить бути в хаті кожної культурної людини. Постараємось дати рецензію на неї.

ПЕТРО ВЕСЕЛОВСЬКИЙ, МОНАРХІЯ В ПРИКЛАДАХ, стор. 64, чиє видання — невідомо, мабуть, авторове, Лондон, Англія, 1959.

М. ОРЕСТ, МОРЕ І МУШЛЯ, антологія европейської поезії, обкладинка А. Ваґнера, стор. 144+8, видання Інституту літератури, Мюнхен, Німеччина, 1959.

У цій чепурно виданій книжечці, відомий наш майстер перекладу М. Орест умістив цілий ряд своїх перекладів італійських, еспанських, португальських, англійських, польських та російських поетів. До книжки додано післямову (від перекладача) та примітки.

ВАСИЛЬ ІВАНИС, СТЕЖКАМИ ЖИТТЯ, спогади, книга перша, стор. 192, тираж 1000 прим., видання — авторове?, Торонто, Канада, 1958 р. Друковано у друкарні в-ва "Перемога", Буенос-Айрес, Арґентина.

ШКІЛЬНИЙ РІК 1958/59 (7-ий рік існування), альбом Української мистецької студії у Філадельфії, США, стор. 36+4.

ВАСИЛЬ І. ГРИШКО, ХТО З КИМ І ПРОТИ КОГО? — Відкритий лист-відповідь Юрію Смоличу, стор. 41, видання Українського інформаційного бюра (УНРади), Новий Ульм, Німеччина, 1959.

ВОЛОДИМИР ЯНІВ, ЗАВДАННЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ УХР, стор. 128, видання Українського християнського руху, випуск, ч. І, Інформаційна серія, Париж — Мюнхен — Ноттінґам — Брюссель, 1959.

ОЛЕКСАНДЕР С. БРИК, ВЕЛИКЕ ЛЮДОВБИВСТВО, зо знаменем хреста проти Христа, стор. 160, видання... (мабуть, авторове), Вінніпеґ, Канада, 1959.

ЖАН АНУЇ, МЕДЕЯ, траґедія в одній дії, переклад з французької мови Миколи Понеділка, стор. 22, в-во "Київ", Філадельфія, США, 1959.

ПЕТРО КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ, ПОВЕРНЕННЯ ДРУГА, поема, літредактор Леонід Полтава, обкладинка Петра Сидоренка, стор. 51, видання — авторове?... Друковано в Мюнхені, Німеччина, 1958.

Нам здається, що це чи не найсміливіший політично мистецький твір на еміґрації. П. Карпенко-Криниця не лише наш визначний поет, але разом з цим він по-

ет, який завжди пише щиро, не оглядаючись на т. зв. "публічну опінію". Над його поезіями читач, якщо він на це здібний, завжди задумається. Радимо нашим читачам познайомитись з цим твором.

ІГОР КАЧУРОВСЬКИЙ, ЗАЛІЗНИЙ КУРКУЛЬ, повість, обкладинка Бориса Крюкова, стор. 83, в-во "Дніпрова хвиля", Мюнхен, Німеччина, 1959.

УКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК, книга 15, стор. 143, видання Інституту для вивчення СССР, Мюнхен, Німеччина, 1959. (Видання циклостилеве).

ПАВЛО КРАТ, УКРАЇНСЬКА СТАРОДАВНІСТЬ (посмертне видання), редакція Михайла Козака, стор. 285, видала вдова по покійному авторові, пані Софія Крат, Торонто, Канада — Буенос-Айрес, Аргентина.

СИМОН ПЕТЛЮРА, символ нашої державности, стор. 32, в-во "Рада", Аргентина (міста не подано), видано коштом т-ва Сприяння УНРаді в Аргентині. Тираж 1500 прим., 1959.

ГОЛОС КОМБАТАНТА, журнал Об'єднання б. вояків-українців в Америці (ОбВУА), стор. 32+4, ч. 2/3, весна 1959, Нью-Йорк, США.

Дорогі Читачі!

Це число опізнилось у зв'язку з переїздом редакції на нове помешкання. Не переїхати не можна було! Уявляєте собі, який важкий цей переїзд?..

Але вірте: "Нові Дні" таки виходитимуть акуратно, як і раніш. Не тратьте надії! Це був винятково важкий рік. Про це колись іншим разом.

П. Вол.

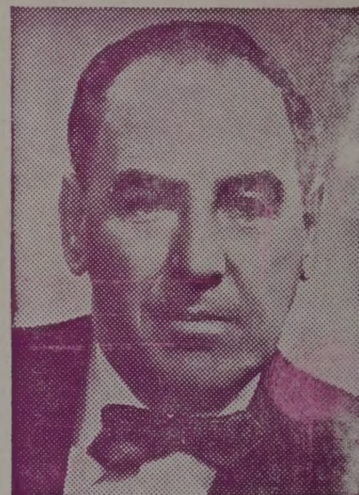
Mr. M. Baran,120,
3255 Normandy Ave.,
Chicago, 34, Ill. USA

Одна з серії нотаток про услуги Уряду Онтаріо.

УСІ МИ КАНАДІЙЦІ!

— у лиху годину мешканці Онтаріо можуть користати з послуг Суспільної Опіки

Hon. Louis P. Cecile, Q.C., LL.D.

Провінція наша велика, обдарована величезними резервами людського та природного матеріялу та високим життєвим стандартом. Одначе змінні обставини можуть в ряди-годи підкопати суспільний добробут кожного громадянина, чи він Канадієць з роду чи з вибору. Щоби протиставитись таким власне обставинам, Уряд Онтаріо за посередництвом Міністерства Суспільної Опіки ставить до розпорядимости фонди для полегшання злиднів, для опіки над дітьми, каліками та старцями. Таким чином загальний добробут провінції вживається на забезпечення, щоб ніхто не став без підставових засобів до життя в разі випадків, що не є в людській контролі.

До компетенції Міністерства належать такі важливі соціяльні програми:

- Допомога Старцям
- Опіка над Дітьми
- Доми для Старців
- Дитячі Ясла
- Спеціяльні Заклади
- Допомога Сліпцям
- Допомога Матерям
- Допомога Інвалідам
- Допомога Безробітним
- Передвишкільна Служба
- Медсестерська та Домово-господарська Служби.

Усюди по Онтаріо стоїть до диспозиції вишколений персонал для особистих услуг та поради.

Повну інформацію про якунебудь проблему суспільної опіки одержите від місцевого Уряду Суспільної Опіки, або звертаючись листом до Міністерства Суспільної Опіки, Парлямент Билдінгс, Торонто.

ONTARIO DEPARTMENT OF PUBLIC WELFARE

Hon. Louis P. Cecile, Q.C., LL.D.
MINISTER

Hon. Leslie M. Frost, Q.C., LL.D.
PRIME MINISTER